

SVETI NIKOLA - BISKUP U HAGIOGRAFSKOJ BAŠTINI HRVATA

MARKO DRAGIĆ
Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu
Radovanova 13
HR-21000 Split
mdragic@ffst.hr

UDK 235.3:929
Izvorni znanstveni članak
Original scientific paper
Primljeno/Received: 15.05.2014.
Prihvaćeno/Accepted: 26.05.2014.

Život svetog Nikole prate legende još od njegova rođenja. Sveti Nikola je zaštitnik djece, pomoraca, neudanih djevojaka, siromaha, studenata, farmaceuta, pekara, ribara, svjećara, zidara, trgovaca, tkalaca, zatvorenika, trgovaca, putnika, bolesnika, umirućih.

Blagdan Svetoga Nikole u tradicijskoj kulturi Hrvata karakteriziraju: darivanje djece, Nikolinjski ophodi - obilaženje osobe prerusene u svetog Nikolu u biskupskom ornatu s palicom i krampusa (đavola) s košarom, lancima, šibom i slično, da od doma do doma nagrade dobru, a kazne zločestu djecu. Hrvati, također, organiziraju slavlja i procesije u čast Svetog Nikole. Drevni pretkršćanski običaj spaljivanja barki Hrvati su kristijanizirali i sačuvali do naših dana. Kult svetog Nikole u hagiografskoj baštini Hrvata svjedoče i: usmene lirske pjesme o svetom Nikoli, molitve, zavjetna svetišta i toponimi koji svoje ime baštine prema svetom Nikoli. U legendama, usmenim lirskim pjesmama i molitvama leit motiv je more. U radu se more spominje 87 puta.

Međutim, u hrvatskoj znanstvenoj literaturi nedostatno je istražen kult svetog Nikole. Stoga se u radu navodi i multidisciplinarno interpretira sedamdesetak primjera običaja, obreda, usmenih lirskih pjesama i molitvi svetom Nikoli. Navode se i neka zavjetna svetišta, te toponimi koji ime baštine prema svetom Nikoli. Od tih primjera šezdesetak je suvremenih zapisa koji su nastajali 1996. do 2014. godine.

Ključne riječi: legende, more, darivanje djece, ophodi, slavlja, pjesme, molitve.

Uvod

Milovan Gavazzi, prije sedamdesetak godina, ustvrdio je da su nikolinjski običaji u Hrvata mladi ili ih uopće nema. Dokaz tomu je što se sveti Nikola uopće ne spominje u monografijama: *Narodni slavonski običaji*, Zagreb, 1846., Luke Ilića Oriovčanina; *Slike iz domaćega života slavonskog naroda i iz prirode.*, s dodatkom *Slavonske pučke sigre*, U Zemunu, Tiskarnicom Ignjata Karla Sopross, 1858., Mijata Stojanovića; *Poljica, narodni život i običaji*, JAZU 1906., Frane Ivaniševića; *Vjerski život i običaji Zapadne Hercegovine*, Mostar, 1968., Jerka Sutona. Premda je u istočnoj Hercegovini sveti Nikola iznimno štovan svetac i

obiteljski je zaštitnik kod mnogih katolika i pravoslavaca¹ Ljubo Mićević svetog Nikolu ne spominje u svojoj posthumno publiciranoj monografiji, *Život i običaji Popovaca*, Knjiga LXV Srpskog Etnografskog Zbornika, Beograd, 1952.

Kult svetoga Nikole iznimno je raširen i na Zapadu i na Istoku. Život svetog Nikole prepleten je legendama. Uz blagdan Svetog Nikole u hagiografskoj baštini Hrvata vezuju se Nikolinjski ophodi u kojima osoba prerušena u svetog Nikolu u biskupskom ornatu s palicom i krampusa (đavola) s košarom, lancima, šibom i sl., da od doma do doma nagrade dobru, a kazne zločestu djecu. Štovanje svetoga Nikole Hrvati iskazuju slavljinama, procesijama, spaljivanjima barki.

Sveti Nikola je zaštitnik: djece, pomoraca, neudanih djevojaka, siromaha, studenata, farmaceuta, pekara, ribara, svjećara, zidara, trgovaca, tkalaca, zatvorenika, trgovaca, putnika, bolesnika, umirućih. Stoga Hrvati katolici svetom Nikoli upućuju molitve. Kult svetog Nikole u hagiografskoj baštini svjedoče i: usmene lirske pjesme o svetom Nikoli, zavjetna svetišta i toponimi koji svoje ime baštine prema svetom Nikoli.

Kult svetoga Nikole u hrvatskoj znanstvenoj literaturi neznatno je istražen. Ovaj je rad nastao ponajviše temeljem suvremenih izvornih terenskih zapisa koji su nastajali od 1996. do 2014. godine. U radu se navodi šezdesetak suvremenih primjera legendi, običaja, obreda, usmenih lirskih pjesama i molitava svetom Nikoli, zavjetnih svetišta i toponima. To su zapisi autora rada² i studenata kojima je autor rada bio mentorom pri pisanju seminarskih, završnih i diplomskih radova.

1. Život svetog Nikole

Sveti Nikola rođen je u Patari u pokrajini Lyciji u Maloj Aziji. Ne zna se točna godina rođenja svetog Nikole.³ Godinu 343. Jakob od Voragine⁴ navodi kao godinu smrti svetog Nikole. Ante Škrobonja navodi da je sveti Nikola preminuo u 75. godini života. Ako se uzmu te

---

¹ Kod Srba pravoslavaca najčešća krsna slava je na blagdan Svetog Nikole 19. prosinca (Nikoljdan), te: Đurđevdan 6. svibnja, Jovanjdan 20. siječnja (Sveti Jovan Krstitelj), Mitrovdan 8. studenog (Sveti Dimitrije Solunski) i Arandjelovdan 21. studenog (Sveti Mihael).

² Autor rada objavio je članak *Sveti Nikola u katoličkoj tradicijskoj kulturnoj i filološkoj baštini*, HUM, br. 5., 2009., 35-58. Ovaj rad je proširen s tridesetak novih suvremenih terenskih zapisa.

³ Kao godine rođenja navode se godine između 255. i 270., konac 3. stoljeća, 15. prosinac 270. (usp. Škrobonja, 2004., Badurina, 1990.), Sveti Nikola (23. ožujka 2014.) hr.wikipedia.org/wiki/Sveti_Nikola (9. svibnja 2014.).

⁴ Jakob je rođen oko 1230. godine u Voragini (danas Vorazze kod Genove). S četrnaest godina stupio je u novoosnovani dominikanski red. Bio je vrstan govornik, propovjednik i nadbiskup Genove. Umro je 13. ili 14. srpnja 1298. godine. Papa Pio VII. Jakoba Voraginu 1816. godine proglasio je blaženim. Njegovo djelo *Legenda aurea* objavljeno 1273. godine ubrzo je prevedeno na mnoge jezike i bilo najčitanijim djelom u srednjem vijeku.

godine kao relevantne onda se dolazi do zaključka da je sveti Nikola rođen 268. godine. Roditelji su mu bili bogati kršćani, a dugo nisu imali djece. Kad im se rodio sin dali su mu ime po stricu Nikoli koji je bio biskup u Myri, današnjem gradu Demreu u Turskoj. Dok je Nikola bio mali roditelji su mu umrli. Kada su mu umrli roditelji, Nikola je razdijelio sav svoj imetak sirotinji. Nakon školovanja Nikolu je zaredio njegov stric, nadbiskup u Myri. Očekivalo se da će Nikola naslijediti strica biskupa, ali se Nikola odlučio otići u Palestinu i nastaviti samački život. Kada je u Myri umro biskup, nasljednik Nikolina strica, Nikola se vratio iz Palestine u Myru. Svećenstvo je odlučilo za biskupa izabrati onoga tko ujutro prvi uđe u crkvu. U rano jutro Nikola je pošao u crkvu na molitvu i tako je izabran je za biskupa u Myri. Sudjelovao je na Nicejskom saboru 325. godine.⁵

Preminuo je 6. prosinca 343. godine (?).⁶ Jakob od Voragine piše: Godine 343. Nikola je na samrti izgovorio riječi: „Gospodine, u tvoje ruke predajem moj duh.“⁷ Pokopan je u Myri gdje se i danas nalazi njegov sarkofag. Zbog turskih osvajanja tijelo mu je 1087. godine preneseno u talijanski grad Bari gdje mu je papa Urban II. posvetio kriptu u novosagrađenoj bazilici. Relikvije svetog Nikole čuvaju se pod kriptom te bazilike. Stoga se sveti Nikola naziva i Barijski.

Jakob od Voragine piše: dugo nakon smrti svetog Nikole Turci su uništili grad Myrea, a onda je onamo došlo četrdeset i sedam vitezova Barija. Četiri redovnika pokazali su im grob svetog Nikole. Barijski vitezovi otvorili su grob i pronašli kosti koje plivaju u ulju. Kosti svetog Nikole vitezovi su prenijeli u Barij.⁸

Zaštitnik je djece, pomoraca, neudanih djevojaka, siromaha, studenata, farmaceuta, pekara, ribara, svjećara, zidara, trgovaca, tkalaca, zatvorenika, trgovaca, putnika, bolesnika, umirućih. Kult svetoga Nikole iznimno je raširen i na Zapadu i na Istoku. Glavni je zaštitnik Rusije (Badurina, 1990: 426-427). Sveti Nikola se u nekim zemljama ubraja među četrnaest Božjih pomoćnika⁹ kao zaštitnik pomoraca i zatvorenika (Škrobonja, 2004: 149).

---

⁵ To je prvi ekumenski crkveni sabor koji se održao u Niceji, Bitiniji (današnja Turska), a sazvaio ga je car Konstantin I. Veliki.

⁶ Kao godine smrti svetog Nikole navode se 327. ili 346. ili oko 350. godine (usp. Škrobonja, 2004., Badurina, 1990., Sveti Nikola (23. ožujka 2014.) hr.wikipedia.org/wiki/Sveti_Nikola (9. svibnja 2014.)).

⁷ Jakob Voragina, *Legenda aurea* volume 2. (siječanj 2001.) <http://www.fordham.edu/halsall/basis/goldenlegend/GoldenLegend-Volume2.asp> (14. svibnja 2014.).

⁸ *Isto*.

⁹ Božji pomoćnici su: sveti Akacije, zaštitnik od tjeskobe i smrtnog straha; sveta Barbara, zaštitnica od vrućice, životne opasnosti i iznenadne smrti; sveti Blaž (Vlaho), zaštitnik od grlobolje; sveti Cirjak, zaštitnik od smrtnog borbe; sveti Dionizije, zaštitnik od glavobolje i bjesnila; sveti Egidije, zaštitnik dojilja i dojenčadi, očne bolesti u djece, ženskih bolesti: neplodnosti, maternice, osobito zloćudne, padavice i gube; sveti Erazmo, zaštitnik od bolova u trbuhu: grčeva,

Sveti Nikola se u ikonografiji prikazuje kao biskup s tri vrećice sa zlatnicima ili s tri zlatne kugle što predstavlja njegovo dobročinstvo. Ponekad se prikazuje sa sidrom ili s lađom u pozadini, kao zaštitnik mornara. Katkad se prikazuje s malim djetetom koje mu ljubi ruku, ili s troje dječice u kablju što simbolizira njegovo zaštitništvo male djece.

Najstariji podatci o kultu svetoga Nikole sežu u razdoblje između 11. i 13. stoljeća. Širenju toga kulta snažno su doprinijeli benediktinci s Monte Cassina u Italiji (Rihtman-Auguštin, 1995: 34).

2. Legende o svetom Nikoli

O svetom Nikoli nastale su mnoge legende još za njegova života. Već uz rođenje Nikole vezuje se legenda da je kao novorođenče mogao stajati.

Jedna od legendi govori da je u blizini kuće Nikolinih roditelja živio čovjek koji je nekoć bio bogat, ali je izgubio carsku službu i imetak. Taj čovjek bio je spreman svoje sve tri kćeri prostituirati kako bi ponovno stekao bogatstvo. Čuvši za to Nikola je tri noći zaredom kroz prozor ubacivao po vrećicu zlatnika, te ih tako spasio od poniženja, priskrbivši im dobar miraz. Ta legenda ima dvije verzije završetka. Prema jednoj legendi nakon druge vrećice otac djevojaka odlučio je u zasjedi nekoliko noći čekati dobrotvora. Kad je Nikola ubacio dar i za najmlađu djevojku otac je skočio i prepoznao Nikolu. Usprkos zaklinjanju da nikome ništa ne govori, sretni otac je sve razglasio. Po drugoj legendi Nikola je vidio da ga otac djevojaka čeka pa se popeo na krov i kroz dimnjak ubacio zlatnike. Nad otvorenim ognjištem sušile su se čarape i zlatnici su pali u čarape. Prema toj legendi nastala je tradicija stavljanja darova u čarape ili čizmice, a sveti Nikola postao je zaštitnikom djevojaka u nevolji i udavača.

Legenda o svetom Nikoli pripovijeda kako je taj svetac došao u gostionicu i otkrio da gostioničar krade djecu, ubija ih i njihovo meso služi gostima. Otkrio je troje djece sakrivene u posudi za rasol. Učinio je znak križa i djeca su se vratila u život. Temeljem toga čuda sveti Nikola postao je i zaštitnikom male djece. Prema toj legendi i prema onoj o darivanju triju djevojaka nastao je običaj *Nikolinje* - potajno stavljanje darova dobroj, a šibe lošoj djeci u prozore, čizme i sl.

---

crijevne upale, slijepog crijeva; sveti Eustahije, zaštitnik od životne teškoće; sveti Juraj, zaštitnik od vrućice, padavice, kuge, ugriza zmija, ljetine i domaće stoke; sveta Katarina Aleksandrijska, zaštitnica od bolesti usta i jezika, nesretnih slučajeva, pobačaja, a utječe joj se i za lagan porod; sveti Kristofor, zaštitnik od padavice, živčanih bolesti, mišićne slabosti, kuge, nepredvidive smrti; sveta Margareta, zaštitnica od porođajne muke, neplodnosti, pobačaja, bolesti i povrede lica; sveti Pantaleon, zaštitnik od grčeva u trbuhu, kile, hidrokele; sveti Vid, zaštitnik od koreje, padavice, drhtavice, gluhoonijemosti, nesanice, ujeda otrovnih životinja, očne bolesti (Škrobonja, 2004: 13-20).

Prema legendi sveti Nikola je krenuo u Svetu zemlju, ali je nastala strašna oluja te brod zamalo nije potonuo. Sveti Nikola je zaprijetio valovima i oni su se smirili. Tako je postao zaštitnikom mornara i putnika.

Jedna od legendi govori o svetome Nikoli kako je spasio trojicu vojskovođa koji su za cara Konstantina¹⁰ pošli u Frigiju ugušiti pobunu (Rihtman-Auguštin, 1995: 33). Jakob od Voragine navodi da je car Konstantin poslao protiv trojicu vitezova Nepocijana, Ursyna i Apollyna da uguše pobunu. Kad su došli u luku na Jadranu, Nikola im je rekao da će večerati s njim. Dok su bili na večeri, konzul, korumpiran novcem, zapovjedio je da trojici nevinih vitezova odrube glave. Kad je Nikola došao na mjesto gdje je vitezovima trebala biti odrubljena glava, pronašao je vitezove na koljenima s povezom na očima i mačem iznad glava. Nikola je vitezove zagrlio, a Righteru je uzeo mač iz ruke i bacio ga. Potom je vitezove sa sobom poveo na sigurno, te je otišao na sud potražiti konzula. Naišao je na zatvorena vrata koja je silom otvorio. Konzul je došao, a trojica vitezova na sigurnom mjestu molili su se Bogu. Njima se vratio Nikola, a pojavio se i car Konstantin koji se uvjerio u čudo koje se dogodilo po Nikolinom zagovoru, te je car Konstantin rekao vitezovima da mole Nikolu za njegovo carstvo.¹¹

---

¹⁰ Konstantin I. Veliki (Niš, 28. veljače 272. – Izmit (Turska), 22. svibnja 337.) O krštenju cara Konstantina I. Velikoga sačuvane su legende. Prema drugoj legendi dok je car Konstantin bolestan od gube ležao u postelji ukazali su mu se sveti Petar i sveti Pavao i rekli da sebi pozove Silvestra. Car je na slici koju mu je pokazao Silvestar prepoznao svece koji su mu se javili, te je odlučio prihvatiti Silvestrovu njegu. Silvestar je zatražio od cara da se prije liječenja krsti. Car je to prihvatio i odmah ozdravio (Škrobonja, 2004: 174-175). Prema legendi car Konstantin I. je nakon toga, u znak zahvalnosti, kao sluga vodio konja na kojemu je jašio Silvestar. Time je car pokazao svoju poniznost. Car je, također, napustio Rim i preselio u Konstantinopol pokazujući da je papinska vlast iznad državne. Prema legendi car Konstantin I. Veliki Silvestru je ponudio carsku krunu. Car Konstantin I. Veliki izdao je zapovijed da se u cijelom rimskom carstvu ima štovati Isus Krist kao jedini pravi Bog. Milanski edikt objavio je 313. godine, a time je kršćanstvo postalo slobodna vjera. Nakon toga Kršćanskoj Crkvi je podijelio mnoge darove, od kojih je njegova majka gradila mnogobrojne crkve, među kojima je i Bazilika rođenja Isusova u Betlehemu za koju se vjeruje da je izgrađena na mjestu Isusovoga rođenja. Konstantinov edikt objavljen je 7. ožujka 321. god., a njime je uveo nedjelju kao građansku instituciju i zapovjedio njezino svetkovanje. Prema jednoj legendi Silvestar je krstio Konstantina potkraj njegova života. Konstantina je mučila savjest zbog mnogih okrutnosti koje je za života učinio, pa je zamolio Silvestra da ga krsti i tako se očisti od gube svojih grijeha. Jedna legenda kazuje da je car Konstantin za vrijeme bitke sa suparnikom Maksencijem, vidio Krista sa zastavom na kojoj je pisalo „In hoc signo vinces“ („U ovom znaku ćeš pobijediti.“). Tu je poruku Konstantin uzeo kao svoje geslo i postao kršćaninom.

¹¹ Jakob Voragina, *Legenda aurea* volume 2. (siječanj 2001.) <http://www.fordham.edu/halsall/basis/goldenlegend/GoldenLegend-Volume2.asp> (14. svibnja 2014.).

Jedan Židov stavio je sliku svetog Nikole u svoju kuću zapovjediši joj da mu čuva kuću i sve imanje. Dok je Židov bio vani došli su lopovi i pokrali sva njegova dobra. Židov je uzeo sliku i rekao da će osvetiti svoj gubitak. Dok su lopovi bili u polju ukazao im se sveti Nikola i rekao da vrate sve što su pokrali. Lopovi su tako i učinili, a Židov je u znak zahvalnosti i za ljubav svoga sina svake godine priređivao slavlje na blagdan Svetog Nikole.¹²

Jakob od Voragine navodi i dvije legende o dvojici plemića koji su po zagovoru svetog Nikole dobili sina.¹³

Uz grob svetog Nikole pojavila su se dva vrela. Iz vrela uz svečevu glavu poteklo je čudotvorno ulje „koje liječi sve bolesti, dok je njemu nasuprot zažuborio izvor ljekovite vode“ (Škrobonja, 2004: 149). Jakob od Voragine piše kad je sveti Nikola pokopan u grobnicu od mramora sveto ulje poteklo je iz njegova tijela i teče „do dana današnjeg“.¹⁴ Uz grob u Bariju i danas se čuva, iz Myre donesena, bočica s čudotvornim uljem.

U Merolinu u Slavoniji na Blagdan svetog Nikole pripovijeda se *kako je jedan otac im'o tri kćerke, i budući da su bili siromašni, nije ih mog'o nikako udat', i ovaj, a prije se kad udaješ kćer, moraš imat' neki miraz. Otac je molio Boga da pošalje neko čudo, da spasi te njegove kćeri, pošto nisu imali ni majke, majka im je umrla, i šta će, on je molio Boga za milost da im pošalje nekog tko će im dati miraz, il' bilo šta, jer im je bilo vrijeme za udaju. To je sve čuo sveti Nikola, koji je prolazio pored kuće dok se on molio Bogu, i navečer, točno u ponoć, sveti Nikola je ubacio tri vrećice sa zlatnicima, u biti stavio je na prozore. Kad su se sutradan probudili bili su svi presretni.*¹⁵

Niko Karuza provje štoriju kako je mlodi biskup u Smirni hodi na prikomorsko hodošašće u Svetu zemju. Na temu teškemu putu njegov brod je upo u nezapamćeno nevrime. Poigrovalo se sa njim kako sa orahovom ljuskom na uskovitlanoj pučini, pokušavajući ga svojim silama povući na morsko dno. Ali nadahnuti mlodi biskup, cili pribran, smjernim je molitvama naloži orkanskim valovima da se utišaju. Tako je i bilo: surim ozračjem istočnog Sredozemlja odjednput je prevladala potpuna utiha, ali ne zadugo, zbog čega su nebrojeno puti dosad gorko ispaštali ostali manje uzoriti pomorci i poneki daskaš.

Međutim, o skrušenemu životu svetoga Nikole ni dovoljno podatki. Od 4. stoljeća štiju ga i poštiju i Rimokatolička i Pravoslavna crikva. Tako se njegovo sveto ime često spominje u nojbojem svitlu, pa mu se pripisuju i svakakva dobročinstva i nebesko milosrđe. Stara legenda govori, kako je u jedemu molemu mistu u Maloj Aziji nekom težaku siromašku pomoga pribaviti miraz za njegove tri lipe ćeri, spasivši ih da ne krenu stranputicom u parvoj polumračnoj luci. Iz te

---

¹² Isto.

¹³ Isto.

¹⁴ Isto.

¹⁵ Merolino u Slavoniji 2006. god. Rkp. FF ST, sv. 2006. S.

nježne štorije razvi se, po svoj prilici, lip običaj darivanja uz blagdan svetoga Nikole, koji se u Hrvata održa do naših kriznih dana.¹⁶

U Sućurju na Hvaru živa je predaja o Nikoli Kuluzu koji se po zagovoru svetog Nikole spasio iz mora i doživio devedesetu godinu:

Jedna od devet plivarica zaplovila je iz luke Sućuraj, u mrklu noć, na široko muore. Doplovili su do mista koje im je bilo dodijeljeno. Upalili su ferale, zaigrale su srdele, brzo su bacili mrižu. Odjednom se nebo spojilo s morem. Zapuva je olujni vitar, podiga velike valove i pogasia ferale. Ribari su na zapovjed gospodara ostavili mrižu u muoru i krenili prema luci jerbo su tili spasiti i izvući živu glavu. Kad su došli do obale, vidili su da je parun Nikola nesta, da ga nima. Odman su ga išli nać. Baš in je tad munja osvitlila muore. Na vrhu vala vidili su nešto ča je ličilo ljudskon tilu. Kad su duošli malo bliže vidili su da je to Nikola omotan u mrižu. Odman su razrezali mrižu i podigli Nikolu na bruod. Bia je cili modar više mrtav nego li živ. Ali uoni su ga salvali.

Dugo je Nikola pripovida kako je potonia, a onda je u sebi reka: „Sveti moj Nikola, sad ili nikad!“ Ositja je kako ga je neko povuka za kose prema gori. Od tada je Nikola Kuluz svake godine dolazia u crikvu i piva je jedan lecijun života svoga spasitelja svetoga Nikole. Redovita je iša u crikvu i piva na misi. Pomaga je ljudima u radostima i žalostima. Doživia je devedesetu.¹⁷

3. Darivanje djece, Nikolinjski ophodi

Budući je svečev blagdan 6. prosinca, blizu Božića, poklon triju vrećica sa zlatnicima počeo se uspoređivati s poklonima koje su mudraci s istoka donijeli Isusu Kristu. Tako se legenda o svetome Nikoli postupno stopila s božićnim izvještajem, te su se nikolinjski običaji stopili s božićnim običajima darivanja.

Sveti Nikola u unešičkom kraju štuje se kao zaštitnik male djece, putnika i pomoraca. Djeca su ostavljala čizmice koje bi pažljivo očistili i stavili u prozor ili ispod prozora uoči Svetog Nikole. Djeca su nastojala što bolje *opatinati* svoju obuću jer je o tome ovisila kvaliteta dara. Ujutro bi pronalazili jabuke, orahe, bademe i bila bi presretna. Nekad su se iz šale, a nekad i ozbiljno ostavljali i *štapi* i šibe kao znak da su djeca mogla biti te godine i poslušnija.¹⁸

U Danilu Gornjem kod Šibenika djeca su dobivala darove i na Svetog Nikolu i na Svetu Lucu: na Svetoga Nikolu darivao ih je otac, a

¹⁶ Karmen Ivanišević zapisala je 2010. godine. Kazao joj je Nikola Karuza, rođen 1950., u Splitu. Rkp. FF ST, sv. 2010. S.

¹⁷ Karla Vukić zapisala je 2010. godine u Sućurju na Hvaru. Kazala joj je Mare Matković, rođ. Barišić, 1923. godine. Rkp. FF ST, sv. 2010. S.

¹⁸ Kristini Jurić 2009. godine kazao je njezin djed Josip Jurić (1900. – 1998.). Rkp. FF ST, sv. 2009. D.

na Svetu Lucu majka. Tada bi im majka pržila *provrtache*. U Vrpolju kod Šibenika na blagdan Svetoga Nikole djeca dobivaju darove (Furčić, 1988: 203).

Kaštelani blagdan Svetog Nikole (Mikule) zovu i *Mornarskin danon*. O slavljenju i darovima na blagdan Svetoga Nikole u Kaštel Sućurcu Marica Carev pripovijeda:

*A sveti Nikola se slavija po tome šta bi ti nosija poklon, a ništa specijalno se nije slavija. Je ono u crkvi je bilo, ali nije bilo u nas to specijalno slavije. A šta bi ti donija, mater bi oni jedan mandulat na tri dila napravila za nas troje. Je kasnije kad je bilo malo bolje, kad je otac radija onda je mater meni jednu bičvu napravila, Katici jednu, e ali obavezno je unutra jedan kumpir bija i jedna kapula. E! I stavila bi jednu jabuku, stavila bi malo smokava, stavila bi oriji ili tako nešto.*¹⁹

U Kaštelu Starom djeca se vesele svetom Mikuli jer im on ostavlja darove u njihove bičvice koje su dan ranije stavili da vise. Ukoliko bi djeca bila loša, dobila bi šibu.²⁰

Na Šolti, u Donjem Selu nije bio običaj da se djeca darivaju na Svetoga Mikulu, ali su zato dobivala sitne poklone na Svetu Lucu. Kad bi se probudili, ispod *blazinje* dočekala bi ih čarapa sa suhim smokvama, bademima, bombonima, ako ih je bilo.²¹

Zaštitnik pomoraca, sveti Nikola posebno se štuje u primorskim krajevima. U narodu se taj svetac zove sveti Mikola (Mikula, Miko). U Splitu *sveti Mikula i Sveta Lucija su nosili darove. Sveta Lucija težaškoj dicit, a sveti Mikula nosija je gospodskoj dicit.*²² U Vranjicu kod Splita za Svetoga Nikolu bio je običaj da se u *bičvice*, koje se navečer zakače za kvaku od prozora ili vrata, stavljaju pokloni. Ti pokloni nisu bili kao sad. Obično bi se stavilo u bičvice jabuka, suhe smokve, orah, bajama, a ako se moglo i pokoji bombon.²³

U očekivanju dolaska svetog Nikole, u Svinišću, djeca bi trebala očistiti svoje čizmice i staviti ih na prozor, kako bi ih sveti Nikola darivao. Male darove stavljali roditelji, a uz njih obvezna je bila i šiba, kao opomena zločestoj djeci. Odrasli bi se preoblačili u svetog Nikolu i Krampusu i posjećivali navečer kuće s malom djecom, u dogovoru s

---

¹⁹ Karmen Carev 2009. kazala je Ljubica Marica Carev, djev. Perišin. Kazivačica je rođena 1933. godine i odrasla u Kaštel Sućurcu, po udaji seli u Kaštel Gomilicu gdje i danas živi. Rkp. FF ST, sv. 2010. D.

²⁰ Ivana Bašić zapisala 10. ožujka 2011. u Kaštel Starom po kazivanju Felicija Lukasa, rođ. 1930. u Kaštelu Starom. Rkp. FF ST, sv. 2011., D.

²¹ Vesni Kalebić kazao je Miljenko Grković u studenome 2009. godine u Donjem Selu na Šolti. Rkp. FF ST, sv. 2009. D.

²² Perislav Petrić (rođ. 1920. u Splitu) kazao je Marini Jurišić u Splitu 2010. godine. Kazivač je bio profesor matematike i fizike. Rkp. FF ST, sv. 2011., D.

²³ Sandra Burić zapisala je 2008. godine u Vranjicu kod Splita. Kazao joj je Josip Mikelić, (rođ. 1931.). Rkp. FF ST, sv. 2008., S.

njihovim roditeljima. Djeca su tada odgovarala na razna pitanja svetog Nikole, primjerice jesu li bila dobra, slušaju li roditelje, idu li u crkvu, znaju li moliti Očenaš itd. Krampus bi bio spreman zgrabiti i odnijeti djecu koja ne znaju odgovore na pitanja, a sveti Nikola bi uvijek zaustavio Krampusa i pohvaljivao djecu, uz dijeljenje darova.²⁴ U Krilu Jasenice sveti Nikola „u čizmicu dobre djece stavlja slatkiše, a šibe dijeli njegov pomoćnik Krampus (simbol zlog duha ili vruga)“.²⁵

Roditelji su, u Veloj Luci na Korčuli, i po nekoliko dana prije Svetog Nikole djeci pričali kako će sveti Nikola dobroj djeci nešto pokloniti, ali će s njim biti i Krampus koji će kazniti zlu djecu. Djeca su zbog toga popravljala svoje ponašanje i na svoj način sudjelovala u duhovnoj pripravi za doček Malog Isusa, Božića.²⁶

Početak 20. stoljeća mladići su djevojkama darivali jabuke u Crkvi svetoga Nikole (Mikule) u Starom Gradu na Hvaru. Darovane jabuke bile su simbol ljubavi i poštovanja prema određenoj djevojci. Iz toga običaja razvio se običaj bacanja jabuka djeci, s balature, u *žežin* blagdana Svetoga Nikole. Pali se veliki oganj pred crkvom i na lomači se zapali stari drveni brod. Nakon ognja pjeva se život svetoga Nikole. Potom se slavi večernja, nakon koje se djeci bacaju jabuke. Sutradan poslijepodne, nakon mise, ide se u procesiju, s kipom svetoga Nikole na čelu.²⁷

U Grabovcu kod Šestanovca Sveti Nikola obilježavao se tako da su mladići i djevojke obilazili domove darivajući djecu najčešće voćem: smokvama, bademima, jabukama, orasima a često su znali i plašiti nestašnu djecu. Poslije su tu ulogu preuzeli sveti Nikola i njegov pomoćnik Krampus, pri čemu je Nikola donosio darove dobroj djeci, a krampus bi plašio zločeste.²⁸

Proložani kod Imotskog slave Svetog Nikolu Putnika pod Gajem (mjesto na sjevernom ulazu u Proložac). Večer prije svetog Nikole djeca čiste svoje čizme i stavljaju ih na prozor, vjerujući da će sveti Nikola, ukoliko su čizme čiste, ostaviti u njima darove. Zato djeca pjevaju svetom Nikoli: *Sveti Niko, / dođi skoro / vrijeme nam / prolazi sporo. / Teško nam je čekati, čekati / i čekajuć pjevati / i čekajuć pjevati. / A ja*

---

²⁴ Ana Tafra zapisala je 2013. godine. Kazala joj je Marija Sovulj, rođ. Tafra, rođena 1932. godine u Svinišću. Rkp. FF ST, sv. 2013., Z.

²⁵ Petra Džanko zapisala je 2009. godine u Krilu Jasenice. Kazao joj njezin djed Slavo Tomaš, rođen je 1. svibnja 1931. godine. Rkp. FF ST sv. 2009., S.

²⁶ Lucija Andreis zapisala je 2014. godine. Kazali su joj njezin djed Nikola Žuvela (rođ. 1944.) i njezina majka Nera Andreis (djev. Žuvela, rođ. 1967. godine).

²⁷ Karla Vukić zapisala je 2010. godine u Sućurju na Hvaru. Kazala joj je Mare Matković, rođ. Barišić, 1923. godine. Rkp. FF ST sv. 2009., S.

²⁸ Daria Čikeš zapisala je 2008. godine. Kazali su joj: Mate Dujmović, rođ. 1954. u Grabovcu (Šestanovac) i Milica Dujmović rođ. 1924. Grabovac (Šestanovac). Kazivači i danas žive u rodnom mjestu. Rkp. FF ST, sv. 2008., S.

*slušam šta to ori / kad to anđeo šećer lomi / i dječicu dariva, dariva / i dječicu dariva / i dječicu dariva.*²⁹

U Svetom Petru Ludbreškom 5. prosinca navečer neko se obuče u belu haljinu, kao biskup. Drugi se pak obuče kak krampus, a treći kak anđel. Krampus je vrag, v crno je obučeni, složiju mu črlenoga jezika, taj jezik tak visi, s papira sve to nafarbaju i un ima lance i un ide po kućama de su deca pa plašiju deca. Sva tri ideju zajedno po kućama i imaju neke bomboneke, jabučice ili narančice da deci nekaj podare. Šestoga je misa samomu Nikoli.³⁰

Uoči svetoga Nikole, u Merolinu u Slavoniji, jedan bi seljak obukao veliki kožuh s runom okrenutim vani, na glavu bi stavio visoku bijelu šubaru, od kudjelje bi načinio brkove i bradu te bi se posuo brašnom. U jednoj je ruci nosio veliki štap a u drugoj lanac. Na leđima je nosio torbu s jabukama, orasima, suhim šljivama, kalotinama i kruškama. Kad bi djeca čula zveket lanca, sakrivala su se pod krevet ili majci u krilo. Međutim, sveti Nikola bi ih našao, te bi dobru djecu darivao, a zločesta bi djeca morala kleknuti i poljubiti pod, a tada bi ih sveti Nikola išibao. Svetoga Nikole su se bojali i odrasli mladići i djevojke, te snaše.³¹

Sveti Nikola je u Badljevinu³² kod Pakraca nosio veliku biskupsku kapu i veliki štap, a pratila su ga dva bijela anđela s krilima i crni vrag s

---

²⁹ Ružica Knezović zapisala je 2010. godine. Kazala joj je Mirna Knezović rođ.1966. Rkp. FF ST, sv. 2010., Z.

³⁰ Marta Štambuk zapisala je 2011. godine. Pripovijedala joj je Anka Mužić, rođena Jantol. Rođena u selu Kapela, okolica Ludbrega 1942. Završila osnovnu školu. Živi u Svetom Petru Ludbreškom. Rkp. FF ST, sv. 2011. D.

³¹ Merolino u Slavoniji 2006. godine. Rkp. FF ST, sv. 2006. S.

³² Prostor Badljevine bio je zbog svog zemljopisnog položaja podložan prisustvu različitih kultura. Nije bilo mnogo autohtonih Hrvata koji su u Badljevinu preživjeli razdoblje turske okupacije i zato su oni dolaskom drugih hrvatskih obitelji tijekom 18. stoljeća bili pod jakim kulturnim utjecajem novopridošlih žitelja. Tako su se prožimale te dvije kultura, pri čemu je nova imala veći utjecaj. Druga velika migracija dogodila se u zadnjim desetljećima 19. stoljeća kada u Badljevinu doseljavaju Česi, Nijemci i Mađari koji su sa sobom donijeli svoju nacionalnu svijest i kulturu. U to vrijeme, badljevačko pučanstvo je bilo već spoznalo važnost svog kulturnog nasljeđa i svoje vjere, i stoga su ljubomorno čuvali svoju kulturnu baštinu od drugih nacionalnih pripadnika. No, tijekom vremena, nije se mogao zaustaviti proces prožimanja tih kultura, a tom su najviše doprinosili brakovi pripadnika različitih nacionalnosti. Važno je spomenuti korištenje nekih riječi kao obilježja za pojedinu nacionalnu skupinu, a koja su se zadržala i do današnjih dana. Tako se u Badljevinu za pripadnike hrvatske nacionalnosti koristi naziv Šokac. Kada je to ime u službenoj uporabi zamjenjivano imenom Hrvat, mnogi su raniji naziv Šokac doživljavali kao uvredu. Novopridošlo stanovništvo krajem 19. stoljeća bilo je pretežno češke nacionalnosti i njih su starosjedioci, prema njemačkom nazivu za Češku - Böhmen, nazivali Pemci. Tijekom vremena naziv 'Pemci' postao je sinonim za novopridošlice. Na području Badljevine također se koristio i naziv 'paur', koja također svoje korijenje vuče iz njemačke riječi Bauer (seljak). Ta riječ je bila

rogovima - krampus. Dok je prvi simbolizirao dobro i zato dobroj djeci dijelio darove, krampus s lancima i štapom simbolizirao je zlo koje je trebalo zaplašiti djecu i odvratiti ih od neposlušnog ponašanja. Darovi koje je dijelio sveti Nikola bili su suhe šljive, kruške, jabuke i bomboni od topljenog šećera. Djeca su se pred svetim Nikolom prethodno molila, a vrag je nadzirao da li to oni dobro rade. Neposlušna djeca 'na dar' bi dobila šibu. Iste noći djeca su na prozor stavljala čizmu očekujući da će im sveti Nikola do jutra nešto podariti. Mnogima su se želje ostvarile jer su dobila upravo ono čemu su se nadala, a neposlušna djeca ostala su razočarana jer im je čizmica ostala prazna.³³

U Iloku je sveti Nikola iznimno omiljen svetac. Djecu se u predvečerje poticalo da očiste cipele ili čizme i stave u prozor ili pred vrata, pa će im sveti Nikola, ako su bila dobra donijeti darove, ako nisu dobra, obuća će ostati prazna ili će dobiti šibu. U iločkome kraju običaj je da se netko obuće u svetoga Nikolu te obilazi kuće i tako se susreće s djecom, govori im njihove mane ili dobre strane, a onda ih dariva voćem i slatkišima. Uz svetoga Nikolu redovito se *prikrpi* đavolak s lancima – krampus sav u crnom i s lancima, koji nabraja dječje zloče i želi odmah djeci isplatiti njihove krivice. Ipak sve to dobro i lijepo prođe za djecu.³⁴

U vinkovačkim selima netko od mještana obukao bi se u Svetoga Nikolu i u Krampusa. Djeca bi stavljala cipelu ili *zepu* na prozor, a pronalazili bi ih pune jabuka i oraha. Krampus je zločestoj djeci dijelio šibe, dok je Sveti Nikola darivao dobru djecu. Kada bi dobili dar od njega, pjevali bi mu: *Da je Sveti Nikola u godini dvaput, on bi meni donio još i zimski kaput!*³⁵

U selu Diknjići, kod Vareša, do rata 1992. godine održavao se običaj koji se mogao okarakterizirati malom kazališnom predstavom.

---

upotrebljavana za seljake s prostora civilne Slavonije, čime se htjelo ukazati na njihovu različitost od graničara na prostoru Vojne granice koja se prostirala uzduž Save. Bilo je mnogih koji su poistovjećivali riječ 'paur' sa Šokcem. Sve te nazive za nacionalno obilježje i oznaku za neku socijalnu skupinu poneki su doživljavali u određenim trenucima kao uvredu, zavisno u kojem su se kontekstu koristile.

Ivana Kop zapisala je svibnja 2007. godine u Badljevinu kod Pakraca, a kazali su joj njezina baka Emilija Kop (djev. Magdić, rođ. 1936. g.). Otac je kazivačice Nijemac koji je nestao u Drugom svjetskom ratu. Obitelji Kop također su njemačkoga podrijetla. U kazivanju su sudjelovali i Ivanin djed Franjo Kop (rođ. 1934. god.) i Katica Grčević (djev. Matijević, rođ. 1935. god.). Rkp. FF ST, sv. 2007., S.

³³ Isto.

³⁴ Marijani Bošnjak 2009. godine kazala je Milka Papić, djevojački Bošnjak, rođena 1947. u Mostaru, u zatvoru, sad živi u Iloku u Staročkom domu. Rkp. FF MO, sv. 2009., D.

³⁵ Josipa Beljo zapisala je 2011. godine u Vinkovcima prema pripovijedanju njezine bake Ljubice Pletikosić-Čolaković, djev. Benić, rođena 1940. godine u Tovarniku. Rkp. FF ST, sv. 2011., S.

Sveti Nikola u narodu je svetac koji dariva djecu. Cijela predstava oko svetoga Nikole bila je odgojnog karaktera. Pred blagdan toga sveca, djeca bi bila poslušna i dobra, jer im u suprotnom Niko neće doći i neće biti darova. Djeca bi pisala pismo Nikoli u kojem bi rekla kako su bila dobra i kako ga mole za određen dar. Pismo bi ostavljali u čistu čizmu, a čizmu na prozor. Nekoliko momaka iz sela bi se skupljalo i prurušavalo. Jedan od njih odjeven u bijelu dugu haljinu, visoku kapu, imao bi dugu bijelu bradu i štap, nosio bi veliki vreću s darovima, predstavljao bi svetoga Nikolu. Ostali bi dobili negativnu ulogu, osim jednoga. Prurušeni u krampuse, odjeveni u crno, namazanih lica garom, sa šibama, rogovima i ostalim rekvizitima koji pojačavaju improvizaciju đavolčića. Sveti Nikola bi ih vodio u svojoj pratnji zbog one djece koja nisu bila dobra. Uz Nikolu je išao još jedan pozitivan lik, a to je bio anđeo čuvar. Kad bi došli na vrata, prvo bi krampusi pokušali izvesti svoje zločestoće jer se svetoga Nikolu moralo uvjeriti da je dijete bilo dobro. Kako je on bio momak iz susjedstva obično bi znao neki dječji nestašluk pa bi ga spočitnuo djetetu, a ono bi ostalo u čudu: „Kako on to zna!“ Prije samog darivanja dijete bi moralo izmoliti neku od molitvica, koju je danima prije učilo s mamom ili bakom, što bi značilo da zavrjeđuje dar.³⁶

U selu Pećine kod Novoga Travnika dan uoči Svetog Nikole prale bi se čizmice koje bi se stavljale na prozor. Roditelji bi u te čizmice stavljali obično orahe, lješnjake, suhe smokve, jabuke ili naranče. Ponekad bi se netko od suseljana maskirao u svetoga Nikolu i obilazio kuće i darivao djecu, koja su se bojala njegovog pratioca *krampuz*a zaduženog da prepada zločestu djecu. Taj običaj zadržan je do danas, samo što se umjesto oraha i sl. stavljaju u čizmice igračke i slatkiši.³⁷

U Kreševu je blagdan karakterističan po tome što su djeca tijekom cijele godine slušala kako će biti darivana ako budu dobro slušala roditelje i općenito starije od sebe. Dan uoči blagdana Svetog Nikole spremale bi se čizmice u koje su roditelji stavljali darove. *Sveti Nikola* u Kreševu dolazi u crkvu, u pratnji anđela, te krampusa za onu djecu koja nisu slušala. Posebno je dojmjljiva uloga anđela. Tada bi crkvom odjekivali glasovi djece i pjesma:

.....
*Evo ide, evo ide Nikola sveti,
on se uvijek, uvijek djece sjeti.
Svašta nosi, svašta nosi Nikola sveti,
samo da smo, da smo dobri bili!*
.....

---

³⁶ Zapisala je, po vlastitom sjećanju, 2008. godine u Varešu Marinela Jelić, studentica Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Mostaru, jer je običaj trajao sve do rata, zadnji put na Diknjićima 1992. Rkp. FF MO, sv. 2008., D.

³⁷ Ivana Valenta zapisala je 2008. godine. Kazala joj je njezina baka, Ivka Sekić. Rođena je 1936. godine u selu Pećine, blizu Novog Travnika, u Bosni. Sada živi u selu Rankovići u Novom Travniku. Rkp. FF ST, sv. 2008., S.

Misno slavlje na koje dolazi *Sveti Nikola* zapravo je jednosatna priredba na kojoj se pjeva i glumi, a pri tome svako dijete ima svoju ulogu.³⁸

U Kiseljaku, *Sveti Nikola* dolazi u škole, hoda kroz grad i dariva djecu, a tradicionalno se izvode priredbe u crkvi. U jednoj od njih recitirala se pjesmica u kojoj se govori o nekoj djeci koja nisu vjerovala u Boga. Jednog dana im je jedan čovjek, baš na dan Svetog Nikole ispričao sve o Bogu, njegovom postojanju, te da je taj dan baš dan Svetog Nikole. Djeca su odlučila staviti svoje čizmice, i vidjeli su čudo. Dobili su mnogo poklona, te više nikada nisu sumnjali. Vjernici u kiseljačkom kraju mole se svetom Nikoli, zaštitniku putnika i putovanja, kad idu na susret mladih, na neka putovanja.³⁹

Blagdan Svetog Nikole slavio se i u Crnim Lokvama kod Širokoga Brijega. Njegov lik prikazivali su mladići i djevojke koji su obilazili domove na dan Svetoga Nikole, donoseći djeci darove, najčešće voće: smokve, jabuke, orahe, a znali bi i plašiti nestašnu djecu. Poslije su tu ulogu, kao što je to danas, preuzeli sveti Nikola i njegov pomoćnik Krampus, pri čemu je Nikola donosio darove dobroj, poslušnoj djeci, a Krampus bi plašio neposlušnu djecu.⁴⁰

Nikolinjski ophodi, kao i ophodi na blagdane Svete Barbare i Svete Lucije imaju odgojni karakter.

***

Nikolinjski običaji kod protestanata prenijeli su se na Božić, pa tada obilazi sveti Nikola u ornatu i njegov pratilac ili cijela pratnja. Neki folkloristi ističu da nikolinjski ophodi i darivanja nemaju vezu sa svetačkom legendom, nego svoje postanje baštine od neke prvobitne tradicije koja se potom prenijela na datum i lik svetoga Nikole (Gavazzi, 1991: 116-117).

4. Slavlja, procesije, spaljivanje barki

Zlarinjani su kao mornari, ribari i koraljari proslavljali Svetog Nikolu (Mikulu). Uoči blagdana su „pucali iz mužara, puštali rakete, zvonili zvonima i palili stare torbe u kojima su se tiještile masline“. (Rihtman-Auguštin, 1995: 34) Na blagdan Svetoga Nikole u Zlarinu je bilo veliko veselje. Ispred crkve svetoga Nikole skupljalo se mnoštvo naroda, palio se veliki svitnjak oko kojega se, u čast svetoga Nikole, igralo i pjevalo do kasno u noć (Furčić, 1980: 323).

---

³⁸ Saneli Vujica u siječnju 2010. kazala je Malina Kraljević, rođ. 1937., DJEV. Filipović u Crkvenjaku pored Kreševa. Rkp. FF MO, sv. 2010., D.

³⁹ Dajana Lovrić zapisala je 2010. godine u Gromiljaku kod Kiseljaka. Kazala joj je Božana Komšić, rođena 26.09.1988., iz Gromiljaka. Rkp. FF MO sv. 2010., S.

⁴⁰ U Crnim Lokvama kod Širokoga Brijega (zaseoku Val) od 7. srpnja 2008. do 31. 1. 2009. zapisala je Ana Brekalo. Kazali su joj: Stipe Brekalo, rođ. 1914., Crne Lokve. Stipe Brekalo, i Vinko Brekalo, rođ. 1954. g., Crne Lokve, zaseok Poda. Rkp. FF MO, sv. 2009. D.

Sveti Nikola je zaštitnik župe u Borovcima kod Metkovića. Nekoć su u tom mjestu sedam dana prije Svetog Nikole crkvena zvana zvonila tri puta dnevno. Navečer bi, uoči blagdana, uz zvonjavu zvana pucali mačkuli. Na jarbolu bi se vijorila hrvatska zastava. U tom mjestu na sam blagdan najsvečanija je procesija i najveće slavlje u metkovskom kraju.⁴¹

U ranosrednjovjekovnoj varoškoj crkvi Svetog Mikule uz misu je priređivano i slavlje *Bratovščine svetog Mikule* koja je kod crkve pripremala veliku *stenjadu* makarona i čistila goste.⁴²

Procesija je vjerska povorka koja ide s jednoga na drugo mjesto, ili se obilazeći vraća na polazno mjesto. U procesiji se uvijek nosi neka sakralna stvar ili znak. U kršćanstvu se procesije javljaju s odobrenjem kršćanstva u 4. st. kada su se u Rimu svakodnevno u drugoj crkvi sakupljali vjernici i potom kretali prema crkvi u kojoj će se održati euharistijska liturgija. U 11. i 12. st. procesije su se održavale u deambulatoriju, posebnom dijelu crkve. U srednjovjekovlju su posebno bile razvijene procesije s relikvijama kršćanskih mučenica i mučenika. U 16. st. najčešće su bile euharistijske procesije s hostijom u pokaznici. Na čelu procesije je križ, potom djeca, pa muškarci, zatim svećenici, niži po časti, iza njih viši, te najčasniji koji nose sakralni predmet. Na kraju povorke su žene. Od 1945. do 1952. godine vlasti su zahtijevale odobrenja za održavanje procesija često ih odbijajući ili sa zakašnjenjem dajući. Od 1952. godine sve su procesije izvan crkvenoga prostora zabranjene.

Na blagdan Svetoga Nikole održavaju se procesije. Na Murteru se posebno slavio blagdan svetoga Nikole. Tog bi se dana održala procesija koja bi krenula iz župne crkve prema Hramini kako bi se uzeo kip svetoga Nikole, postavljen u kapelici na kutu Malina, i prenio u Crkvu svetoga Mihovila. S ovim blagdanom u svezi proslavljao se i blagdan Bezgrješnog začetca Blažene Djevice Marije kada se, također u procesiji, kip svetoga Nikole vraćao natrag, na svoje mjesto, u kapelicu na Hramini.⁴³

Nakon kolendi koje su Starim Gradom na Hvaru kretale u *žežin* svetog Nikole, uslijedilo bi spaljivanje barke, ali nije bilo koja barka mogla doći na *ogonj* jer je lista čekanja bila velika. Onaj čija je barka te večeri bila spaljena na vatri od *smriča*, sutradan je imao čast u podne blagosloviti novu barku. Smrič simbolizira težak mornarski život.⁴⁴

---

⁴¹ Matiji Manenici 2012. godine kazala je njezina baka Rosanda Kežić, djev. Rosandić rođ. 1940. godine u Borovcima. Rkp. FF ST, sv. 2012. Z.

⁴² Duje Reić, rođ. 1941. u Splitu prlpovijedao je 2010. godine Dariji Matošić. Rkp. FF ST, sv. 2010. Z.

⁴³ Ivona Tolić zapisala je na Murteru 2008. godine. Kazala joj je Ivanica Mudronja, Murter, (rođ. 1928.) Rkp. FF ST, sv. 2008., S.

⁴⁴ Martina Lovrić zapisala je 2009. godine prema kazivanju Ive Kazanova, rođenog 1945. g. u Vrbovskoj, a živi u Starom Gradu. Rkp. FF ST sv. 2009., S. Usp: www.farosweb.hr/arhiva.svmikula.htm

Na sam blagdan iz crkve kreće procesija s kipom svetog *Mikule*, križem i zastavama, a u procesiji je najstariji i najcjenjeniji član bratovštine imao ulogu *batištade* (glavnog redara). Njegov je simbol ukrašeni štap, kojim je mogao promijeniti smjer procesije ili je zaustaviti. *Starogrojskom* rivom na taj blagdan odjekuje stara pjesma posvećena svetom *Mikuli*:

*O, Mikula sveti pope,
ne doj grihom da nas tope,
i putnikom svima mora
daj im milost ti ozgora
i na zemlji i na moru
povrati nas zdrave dvoru!*

Starogrojski procesjun svetog *Mikule* poseban je po tome što za razliku od drugih teče smjerom suprotnim od kazaljke na satu. Kažu da je to zbog ljepšeg izgleda kolone koja se formira na rivi, ali isto tako i *dišpet* članova bivše bratovštine koji hodaju *kontra vitru uz tarmuntonu*, pogleda uperenog prema moru.⁴⁵

Na Braču je svaki pomorac u kući imao sliku svetoga Nikole. Nekada davno, mornar bi sa sobom na put nosio škrinju u kojoj bi mu majka ili žena stavila *bijac* (ručno tkani vuneni pokrivač), mornarsku guču (vunenu majicu), u kojoj je često bio ušiven škapular (amulet), bičve, a negdje na dnu bila bi stavljena sličica svetog Nikole. Ponekad bi još stavili i boce domaće travarice i medenjake.⁴⁶ Blagdan svetoga Nikole posebno se slavi i u župi Zastrazišće jer je svetac zaštitnik te župe. Nekad su u žežin toga blagdana u tu župu stizali gosti iz svih sela otoka Hvara. Tada je Zastrazišće bilo *Bogu iza leđa* i nije bilo ceste pa je trebalo doputovati dan ranije na *feštu*, provesti blagdan s domaćinima i tek sljedećega dana otputovati kući. Domaćini bi bili jako srdačni i radovali bi se svakom svom gostu. Obično bi svaka obitelj za taj dan čuvala najboljeg ovna ili mlađe jare. Tradicionalno su domaćini pekli na ražnju manje komadiće mesa. Na jutarnjoj misi bilo je tradicionalno pjevanje života svetoga Nikole u deset *lecijunih*. Tradicija je nalagala i ples u žežin i na sam blagdan Svetog Nikole. Budući da je taj blagdan spadao u advent, domaće djevojke nisu smjele ići na ples. U naše vrijeme navečer se pjeva svečev život u šest *lecijunih*. Tradicionalni ples ostao je do danas, samo što se više ne vodi računa o odlasku mladih. Ples je dopušten svima usprkos tome što je advent.⁴⁷

U Baškoj Vodi bude misa u osam sati za domaćice koje ne mogu ići u procesiju. Druga misa s procesijom je u deset sati. U rano jutro

---

⁴⁵ *Isto*.

⁴⁶ Tanji Martinić 31. svibnja 2009., kazala je Darka Eterović, rođ. Vrandečić 1940. u Pučišćima na Braču. Rkp. FF ST sv. 2009., S.

⁴⁷ Karla Vukić zapisala je 2010. godine. Kazala joj je spomenuta Mare Matković, rođ. Barišić, 1923. godine. Rkp. FF ST sv. 2010., S.

kroz mjesto ide limena glazba koja svira budnicu, a mornari nose Nikolin kip. Procesija ide do kipa svetog Nikole i ondje svećenik blagoslovi more, brodice, mornare. Potom se ponovno ide u crkvu.⁴⁸

Pomorci su u svojim bitkama s morem doživljavali uspone i padove, ugodne i neugodne trenutke te su zbog toga dobili velikog zaštitnika, svetoga Nikolu, koji ih prati i čuva na njihovim putovanjima. U sjećanje na prošlost svoga mjesta i u znak zahvalnosti, Kriljani svake godine na blagdan svetog Nikole organiziraju počasnu regatu. Na blagdan svetog Nikole, žene na kominu na živoj vatri peku glavni specijalitet kraja, soparnik.⁴⁹

Sveti Nikola zaštitnik je Komiže na Visu. Blagdan Svetog Nikole, danom je općine Komiža na otoku Visu. Slavi se s tradicionalnom crkvenom povorkom i spaljivanjem stare ribarske brodice. Ondje se tradicionalno na blagdan Svetoga Nikole spaljuje stara barka. Noć uoči Svetog Nikole trošna gajeta odvlači se na vrh brda na kojemu je drevna mjesna crkva – tvrđa, posvećena svetom Nikoli. Dok gajeta gori u plamenu, odzvanjaju crkvena zvona posvećena svetom Nikoli, čiji lik mještani nose u procesiji. Svake godine se na svetoga Nikolu (Mikulu) u Komiži ispred crkve svetog Nikole zapali jedan drveni brod *ka žrtva za spas svih mornara i brodova na svitu*.⁵⁰

Pepelom⁵¹ od spaljene barke posipa se paluba nove barke. Taj čin ima apotropejski⁵² karakter.

---

⁴⁸ U Baškoj Vodi 2013. godine Miji Jurišić kazala je Ankica Jurišić, djev. Matijašević, rođ. 1934., u Bastu. Rkp. FF ST sv. 2012., Z.

⁴⁹ Petra Džanko zapisala je 2009. godine u Krilu Jasenice. Kazao joj njezin djed Slavo Tomaš. Rkp. FF ST sv. 2009., S.

⁵⁰ Kristina Garbin zapisala je 2012. godine. Rkp. FF ST sv. 2012., S.

⁵¹ Pepeo u kršćanstvu simbolizira pokoru i obraćenje, te smrt čovječjeg tijela i kratkotrajnost zemaljskog života (Badurina, 1990: 455-456).

⁵² Apotropejski obredi, ophodi, običaji i pjesme imaju za cilj: odvratanje demonskih sila od ljudi, domova; stoke, štala; doprinos zdravlju i ljepoti; povećanje rodnosti polja, livada, njiva, vrtova; liječenje bolesti. Neki apotropejski obredi imaju magijske poganske karakteristike, a neki su kristijanizirani. Apotropejski obredi u hrvatskoj tradicijskoj kulturi nalaze se u: *adventskim, božićnim, novogodišnjim; maškarama, (mačkarama); vukarskim, vučarskim; korizmenim, uskršnjim; jurjevskim; ivanjskim*; i inim obredima. Najviše je, pak, apotropejskih obreda u *vukarskim, vučarskim, jurjevskim i ivanjskim* obredima i ophodima, a nalaze se i u *duhovskim, petrovskim, vidovdanskim, koledarskim* i drugim običajima. Podrijetlo je mnogih hrvatskih obreda u drevnim pretkršćanskim mnogobožaćkim vremenima, i baština su iz pradomovine. U nekima se opažaju utjecaji indoeuropskih, slavenskih, romanskih i drugih obreda. Kulturni su u apotropejskim obredima: zelenilo, vatra, pepeo, izvorska voda i dr., a raznovrsna je njihova simbolika u hrvatskoj tradicijskoj kulturi. Najveći dio tih obreda prestao se izvoditi pedesetih godina dvadesetoga stoljeća, ali su kao i drugi usmeno-književni oblici, ostali u narodnom pamćenju (O tome više: Marko Dragić, *Apotropejski obredi, običaji i ophodi u hrvatskoj tradicijskoj kulturi*, Croatica et Slavica Iadertina br. 3, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2007., str. 369-390).

Paljenje barke

5. Usmene lirske pjesme i molitve svetom Nikoli

Na Korčuli, Braču i mnogim primorskim i otočnim mjestima koledalo⁵³ se na dan Svetoga Nikole. Na Šolti su djeca posebno učila dijalošku pjesmicu u kojoj sveti Mikula *na srdašcu knjigu ští*, k njemu dolazi Gospa i govori mu da se ustane, pođe u šumu, usječe zelen bor i sagradi barku. Nikola je poslušao. Spustio se niz more i na jarbolu vidio hudu stvar:

---

⁵³ Koleda je riječ mnogostrukoga značenja. U usmenom su diskursu i nazivi: *kolenda*, *kolendra* (u Splitu i okolici), *koledva* (u Dubrovniku i okolici, Belom na otoku Cresu), a izvođači se nazivaju *koledaši*, *kolendaši*, *kolendraši*, *koledvaši*; te *kolojani* (u Zlarinu kod Šibenika), *koleđani* (kod Hrvata u Rumunjskoj, a u Gdinju na Hvaru ophod se zove *koleđanje!*); *junaki* i *ditići* kod gradišćanskih Hrvata. Nazivaju se i *koledvači*, te *koleđani*, *kolijani*. U Jelsi na Hvaru ophod se naziva *koleđanje*, *kolendanje*, *kolejanje*. U Istri, Hrvatskom primorju pa i Lici nazivaju se i *firole* (prema pripjevu *firole*). (Koleda znači: skupno pjevanje muške djece, mladića pa i odraslih ljudi; pjevanje (kolendanje) mladića djevojci pod *ponistrom*; obred, ophod, pjesma, čestitanje; božićni kruh, božićno darivanje, božićna vatra, božićna slama koja se na Badnju večer prostirala po sobi; Badnji dan, Novu godinu. Koleda znači i krijes koji se palio na Jurjevdan (23. travnja) i na Ivandan (24. lipnja) te krijes koji se palio za vrijeme biranja seoskih kraljeva. Koledom su se nazivale obredne vatre koje su palili uskoci. Kod gradišćanskih Hrvata koledati znači prositi (tražiti darove). U požeškom kraju pjesme koje su na Uzašašće izvodili križari nazivaju se koledarske pjesme ili koledarke.

*Sveti Nikola slatko spi,
na srdašcu knjigu ští.
K njemu Gospe dolazi
i Nikoli govori:
„Ustaj, ustaj Nikola,
uzmi teslu i bragu,
pa ti pođi u goru
i usijeći zelen bor.
Pa udilaj korablju,
na korablji vesalca
i spusti se niz more.“
On se spusti niz more
i pogleda na jarbol,
na jarbolu huda stvar:
„Što si stala huda stvar?“
„Ja san jedna između vas.“
„Kad si jedna između nas,
siđi doli i govori Očenaš.“
„Očenaša i ne znan,
Zdrave Marije ne umin,
kod hudoga san meštra stala,
te se skule nisan deletala.“
On je hvata za kose,
pa je siče na petlje.
Kuda petlje skakaše,
živi oganj bijaše.
Di Nikola idraše,
mrtva ona sad bijaše.⁵⁴*

U navedenoj pjesmi sveti Nikola je pobijedio hudu stvar (đavola). Ta pjesma ima karakter prenja⁵⁵.

---

⁵⁴ Vesni Kalebić kazala je u studenome 2009. Nediljka Blagaić rođ. 1930. godine u Donjem Selu gdje je provela cijeli život, osim što je 1944. i 1945. bila u izbjegličkom logoru u El Shattu. Rkp. FF ST, sv. 2009. D.

⁵⁵ Prenje je usmeno-književni žanr moralno-didaktičkoga dijaloškoga (pretežito) vjerskoga karaktera, a poznavale su ga najstarije civilizacije: sumerska, babilonsko-asirska (akadska) i staroegipatska. U usmenoj su komunikaciji prenja bila i u antičkoj grčkoj i rimskoj književnosti, staroj hebrejskoj, te u srednjovjekovnoj i novovjekovnoj svjetskoj književnosti. Neki su autori pisane književnosti pisali/zapisivali prenja. Prenje *Kako se tuži duša svrhu tila* nalazi se u *Osorsko-hvarskoj pjesmarici* (oko 1530. godine), dvodijelna je pjesma komponirana osmeračkim dvostihovima, a u njoj duša prekorava tijelo da će brzo iz njega ići te mora ispovjediti grijehe jer je uživalo u strastima, a na dušu nije mislilo. Duša je tijelo upozoravala da smrt nema milosti. U *Osorsko-hvarskoj pjesmarici* je i pjesma *Tužen je zločestoga tila ko preminuje (s) sega svita* u kojoj tijelo govori da će prebivati u zemlji do *Sudnjega dana* jer ga je smrt zatekla, a sva *lipost* odbjegli. Tijelo nastavlja tuženje i obraća se drušbi miloj i

U Komiži na Visu u narodnome pamćenju je vjerska usmena lirski pjesma u kojoj je sveti Nikola još kao dijete *žežinjao* srijedu i petak. To je jedino znala njegova majka *i babica ka ga doji*. Kad je Mike progovorio majka mu je rekla da ide u goricu usjeći bor od kojeg će izgraditi lađu. Kad je Mike bor sagradio uputio se na more, a lađa je počela tonuti. Na jarbolu je Mike ugledao hudu stvar:

*Sveti Mike dite bise,
sridu i petak zezinase.
Zato nikor ne znadise,
nego majka ka ga rodi
i babica ka ga doji.
Kal mu mojka progovoro:
„Hodi Mike u goricu,
pa usici jedon bur,
za izgrodit jedon brud.“
Vazme Mike sikiricu
i ubere jedon bur
za izgrodit jedon brud.
I posice dvo borića,
za napravit dvo veslića!
Borkica se ucinila,
borkica se porinula.
Iša Mike s njun ploviti,
a borkica poce toniti!
Obazre se Mike na jorbul,
na jorbulu huda stvor
i govori Mike njuj:
„Ca si tote hudo stvor,
ol koga si poslona?
Je si od Boga poslona
il o Dive Marije?“
Govori mu hudo stvor:
„Jo son o Boga poslana“.*

---

upozorava ih da će i oni umrijeti. *Prenje đavla s Isusom (Kako se je prel đaval s gospodinom Isuhristom)* razgovor je između Isusa i đavola. U tome prenjju đavao nije mogao slušati Isusove riječi te je sa svojom vojskom navalio na Isusa koji je zapovjedio da se oblak spusti na zemlju, zahvati đavola i objesi ga za noge. Najveći broj hrvatskih prenja je biblijske provenijencije. U prenjima razgovaraju: duša s tijelom; čovjek sa smrću; duša sa svecima, Blaženom Djevicom Marijom, Isusom; Gospa s križem i dr. Hrvati i danas kazuju prenja u kojima duša upozorava tijelo koje je na samrti. Duša tijelo prekorava jer se za života krivo klelo, *za drugim je mramoralo / žive ljude pritresalo / nije htjelo posta postiti* itd. Neki suvremeni zapisi imaju preko stotinu stihova (Vidi: Marko Dragić, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik), Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., www.ffst.hr 179-182).

*I govori Mike njuj:
 „Kal si o Boga poslana,
 dojadi dole meju nos,
 da recemo jedon Ocenos.“
 A govori hudo stvor:
 „Ne znon molit Ocenos,
 a Mariju ne poznojen!
 Jo son s hudin mestron stala
 i hudu son skulu naucila.“
 Kal to cuje Mike,
 un se pope na jorbul.
 Uze hudu stvor za vloose,
 i tumbo je u more!
 Kul ona plivaše,
 za njun pakal goriše.
 A kul barka plivase,
 za njun tamjan vonjase!
 Onda Mike pujde vodit rumuniju
 sveton Petru rajs skin puten!⁵⁶*

U navedenoj pjesmi tamjan je mirisao iza Mikine barke. Tamjan je aromatska smola iz drveta koje raste od Azije do Afrike. Kada se ta aromatska smola stavi na žar razvija se jak ugodan miris. Tamjan se u Bibliji spominje sedamdeset puta. Taj postupak naziva se kađenje, a služi se prigodom vjerskih obreda. Mudraci s Istoka Isusu su prinijeli: zlato, tamjan i smirnu.⁵⁷

---

⁵⁶ Riti Marinković kazala je 2008. godine Vera Marinković koja je pjesmu zapisala osamdesetih godina dvadesetoga stoljeća. Kazivačica je pok. Margarita Marinković, udana Marinković, rođena 1913. godine u Komiži na otoku Visu. Završila je domaćinsku školu. Rkp. FF ST, sv. 2008. D.

⁵⁷ *Poklon mudraca*

(2) Kad se Isus rodio u Betlehemu judejskome u dane Heroda kralja, gle, mudraci se s Istoka pojaviše u Jeruzalemu (2) raspitujući se: "Gdje je taj novorođeni kralj židovski? Vidjesmo gdje izlazi zvijezda njegova pa mu se dođosmo pokloniti." (3) Kada to doču kralj Herod, uznemiri se on i sav Jeruzalem s njime. (4) Sazva sve glavare svećeničke i pismoznance narodne pa ih ispitivaše gdje se Krist ima roditi. (5) Oni mu odgovoriše: "U Betlehemu judejskome jer ovako piše prorok: (6) *A ti, Betleheme, zemljo Judina! Nipošto nisi najmanji među kneževstvima Judinim jer iz tebe će izaći vladalac koji će pasti narod moj - Izraela!* (7) Tada Herod potajno dozva mudrace i razazna od njih vrijeme kad se pojavila zvijezda. (8) Zatim ih posla u Betlehem: "Pođite, reče, i pomno se raspitajte za dijete. Kad ga nađete, javite mi da i ja pođem te mu se poklonim." (9) Oni saslušavši kralja, pođoše. I gle, zvijezda kojoj vidješe izlazak išaše pred njima sve dok ne stiže i zaustavi se povrh mjesta gdje bijaše dijete. (10) Kad ugledaše zvijezdu, obradovaše se radošću veoma velikom. (11) Uđu u kuću, ugledaju dijete s Marijom, majkom njegovom, padnu ničice i poklone mu se. Otvore zatim svoje blago i prinesu mu darove: zlato, tamjan i

Stari su Hvarani svojim unucima govorili pjesmu o svetom Nikoli. Jedna od tih pjesama je *Pluovčica svetega Mikule* u kojoj su glavni akteri *svijeti Mikulica* i anđeo:

*Svijeti Mikulica trudno spi,
njemu ondjel doleti.
„Ustan, Mikulica, puoj u goricu
posič jelicu.
Isič je na tri kusa;
od parvije jarbolić,
od druge timunić,
od treće pluovčicu.“
Stade Mikulica pensat
I kako će pluovčicom,
po muoru molovati.
Pluovčicu po moru,
kako ticu po kopnu.
Za njen tarči Marija:
„Ukarcoj me, Mikula,
ukarcoj me, Mikula,
moja krila jidarca.
Na jorbul ti hudo stvor,
na jorbul ti hudo stvor!“
„Nison, nison hudo stvor,
nego son čovik kako i ti.“
„A kad si čovik kako i jo,
Ti rec: u ime Boga,
ti rec: u ime Boga!“
A uon njemu: „U ime prosa!“
„A ti rec: Svijeti Duh!“
„Miko, ti si gluh!“
A uon ga čapo za pete
i š njen bonde otrijese,
i čapo ga za uši
i š njen muore zamuti.
Amen!⁵⁸*

Jedanaest deminutiva, metafore, anafore i dijalozi navedenoj pjesmi daju slikovitost, ritmičnost i harmoničnost.

Gotovo svako mjesto na otoku ima svoju inačicu navedene pjesme. U Starom Gradu na Hvaru nekoliko je verzija navedene

---

smimu. (12) Upućeni zatim u snu da se ne vraćaju Herodu, otiđoše drugim putem u svoju zemlju.

⁵⁸ Karla Vukić zapisala je 2010. godine u Starom Gradu na Hvaru. Ovu pjesmu zabilježio je prema sjećanju iz djetinjstva, iz govorenja svoje none, Maroje Kovačević Duje, a uglazbio ju je Pero Posinković. Rkp. FF ST, sv. 2010. S.

dijaloške pjesme. Inačica navedene pjesme i sljedeća pjesma zapisana u gradu Hvaru:

*Sveti Miko slojko spi,
k njemu anđel dohodi
i Mikulu probudi:
„Ustani se Mikula
i osici zelen dub,
rasici ga na troje.
Od jednega učin plovčicu,
od drugoga vesolčicu,
bila lista jidarca,
tonkih žilic konope,
pa se pusti niz more,
na intencijun Boga
i Bložene divice Marije!“
Kad su došli u niki dil mora,
zvargla se velika fortuna,
sveti Mikula pogledo na jorbol,
na jorbolu huda stvor.
„Ča si gore huda stvor?“
„Jo son ode od Boga poslona.“
„Kad si ode od Boga poslona,
hod dole izmol,
Očenaš i Zdravu Mariju.“
„Očenaš ne znon,
Zdravu Mariju ne poznajem,
u huda sam meštra bila
koja me ni naučila.“
Sveti Mikula se išo na jorbol
i čepo hudu stvor za vlose
i buta je u more.
Kud huda stvor plovjaše,
velika fortuna bijaše,
a kud plovčica svetoga Mikule
jidriše tiha bonaca bijaše.⁵⁹*

U Bolu na Braču usmenom je tradicijom sačuvana dijaloška pjesma o svetom Miki koji *tvrd*o spi, *njemu anđel doleti*:

---

⁵⁹ Ana Duvnjak zapisala je u rujnu 2010. godine. Kazao joj je Ivica Tomičić Tajnikov, rođen 1959. u Velom Grablju gdje je proveo i djetinjstvo. Zapisano na Hvaru u gradu Hvaru Ivica Tomičić je pučki pjevač crkve svetog Kuzme i Damjana u Velom Grablju te povjerenik Muzeja hvarske baštine u Hvaru. Rkp. FF ST, sv. 2010. S.

*Sveti Miko tvrdo spi,
njemu anđel doleti.
Za Mikulu govori:
„Ustaj, ustaj Mikula,
pa poleti na goru,
pa posici jelicu,
pa je dili na troje,
od parvega jarbolić,
od drugoga temunić,
od trećega barčicu,
pa je pusti niz more.“
Kuda Miko hodjaše,
Božja mana padaše,
čapa Miku za uši,
pa š njim more poduši.⁶⁰*

U prethodno navedenih pet pjesmama motiv je smirivanja mora koji je čest u legendama o svetom Nikoli. Mike (Mikulica, Miko) je, dakle, more smirio bacivši hudu stvar u more. U prvoj pjesmi za hudom stvari je gorio pakao, a za lađom je mirisao tamjan. Potom je Mike hodočastio rajskim putem svetom Petru. U pjesmi *Svijeti Mikulica trudno spi*, sveti Mikulica je hudom stvari more zamutio, a u pjesmi *Sveti Miko slojko spi* sveti Miko hudu stvar je bacio u more. Za hudom stvari bilo je veliko nevrijeme, a za Mikinom lađom tiha bonaca.

Blagdan svetoga Nikole je u adventu. I zbog toga u lirskoj pjesmi, iz Süngela kod Mrkopolja, o svetom Nikoli, leit motiv je rođenje Spasitelja. Dok sveti Mikula tvrdo spava njemu dolazi anđeo, budi ga, šalje u šumicu da odsječe *jelvicu* i napravi *zipčicu* jer će Marija roditi našega Spasitelja:

*Sveti Mikula tvrdo spi,
k njemu angel doleti.
„Ustaj, ustaj, Mikula,
pa ti ajde v šumicu
i odseci jelvicu
i napravi zipčicu.
Roditi će Marija
našega Spasitelja.
Moramo se pripravit,
Spasitelja pozdravit.“* (Mlač, 1972: 117)

---

⁶⁰ Milena Mošić zapisala je 2012. godine. Pjesme je kazivala Vojka Katić rođ. 1939., cijeli svoj život je prevela u Bolu, velika je njegovateljica bolskog govora i kulture. Rkp. FF ST, sv. 2012. D.

Poanta je te pjesme u obveznoj pripravi za doček Spasitelja. U prethodnih šest pjesama anđeo budi svetoga Nikolu i govori mu da ide u šumicu usjeći bor ili *jelicu* ili dub. U hrvatskoj i južnoslavenskoj mitologiji bor je stablom života. Bor u kršćanstvu simbolizira Krista koji je stablo života i svjetlo svijeta. Jelka je božićno drvo katolika i pravoslavnih Rusa. Od bora, jelice ili duba sveti Nikola je napravio lađu (brod) s jarbolom i kormilom. Lađa se u Bibliji spominje 234 puta, a u kršćanstvu simbolizira Kristovu Crkvu. Noina lađa sigurno je plovila dok je sve ostalo bilo uništeno. U svojim spisima sveti Ambrozije crkvu uspoređuje s lađom, a križ s jarbolom. Lađa je poprimila kršćansku simboliku jer je Krist utišao valove na Galilejskom jezeru i spasio apostole od potapanja. Već je kazano da je sveti Nikola čudesno utišao more i spasio putnike. Stoga je lađa znak svetoga Nikole, ali i svetoga Vinka.

U Kaštelima se slavi sveti Nikola Putnik, koji djeci nosi darove kao i sveta Lucija. Tri dana uoči blagdana žežinjalo se. Slika svetog Nikole nalazi se u *Gospe na Krugu*. O štovanju svetoga Nikole svjedoči i molitva kojom se sveca moli da nas čuva i na moru, i na putu i na kraju; *od pada, / udara, sudara, loma, poloma, / svake tragedije i nenadinje / i svakoga zla (...)*; te da čuva mornare, ratare, putnike, vlakovođe, traktoriste, motocikliste, bicikliste:

*Sveti moj Nikola Putnik,
ti nam budi putnik,
ti nas čuvaj i na moru
i na putu i na kraju.
Čuvaj naše mornare,
naše ratare, naše putnike
koji putuju, vlakovođe,
traktoriste, motoriste, bicikliste
i sve one koji rade koji putuju,
čuvaj ih moj sveti Nikola...
Sačuvaj nas od pada,
udara, sudara, loma, poloma,
svake tragedije i nenadinje
i svakoga zla sačuvaj nas
ti moj sveti Nikola.
Kad putujemo, kad idemo,
kako idemo živi i zdravi,
da se opet živi i zdravi vratimo.⁶¹*

U Rami vjernici, pod zaštitu svetoga Nikole Putnika preporukama utječu putnike i bolesnike:

---

⁶¹ Karmen Carev zapisala je 2009. god. u Kaštelima. Kazala joj je spomenuta Marija Carev rođena Perišin. Rkp. FF ST, sv. 2010. D.

*Svetom Nikoli putniku,
za naše bolesnike
i putnike koji putuju,
da zdravo kući dolaze
i koji boluju, da im Bog
dadne lašćinu.⁶²*

U stolačkom kraju posebno je raširen kult svetoga Nikole. Vjernici mole svetoga Nikolu *budi nama na pomoći / i u dnevi i u noći, / na moru i u domu, na putu / i na svakom strašnom mjestu:*

*Sveti Nikola putniče,
Božiji uputniče,
kud god se mi uputimo,
ti se s nami uputi,
budi nama na pomoći
i u dnevi i u noći,
na moru i u domu, na putu
i na svakom strašnom mjestu.
Slavni i sveti Nikola putniče,
molimo ti se po sve vijekje.
Amen.⁶³*

O štovanju svetoga Nikole u stolačkome kraju svjedoči i običaj veseljanja⁶⁴ od Svetoga Nikole do Sveta tri kralja. U pasionskoj stolačkoj

---

⁶² Zapisala je Mirjana Čališ u ožujku 2008. po kazivanju Lilje Zadrić, djev. Kuraja, 1972, Gmići, čula od svoje bake Anđe Kuraja, 1906., Borovnica. Rkp. FF MO, sv. 2008. D.

⁶³ Don Ivica Puljić, *Izbor iz religioznog stvaralaštva // Hutovo*, Biskupski ordinarijat Mostar, Mostar, 1994., str. 487.

⁶⁴ Na području Trebinjske biskupije nezaobilazni dio slavljenja Božića bio je i veseljanje. Veseljanje je pjevanje pjesama u osmercu koje u pripjevu imaju stih *veselo, veselo*. Veseljanje se nije pjevalo samo na sam dan Božića nego i kroz čitavo Božićno vrijeme. Ove kratke pjesme su karakteristika krajeva čitave Trebinjske biskupije, koja se održala tisuću godina. Kako se pjevalo kroz cijelo božićno vrijeme postojala je potreba u narodu da se spjeva sto više pjesama da se ne bi stalno ponavljali isti stihovi. Zadivljujuće i začuđujuće je što je puk tada bio nepismen, a i danas nalazimo golem broj veselarskih (i drugih) pjesama. Momci su djevojkama, i one njima, pjevali pjesme koje bi imale pripjev *veselo, veselo*. Mnoge pjesme su nastajale u kolu ili na sijelu, a imale su različite melodije. Razlog tomu je što su se neke pjevale stojeći, neke u kolu a neke opet hodajući, te se melodija prilagođavala situaciji. Veseljanje (pjevanje predbožićnih i božićnih pjesama) počinje 6. prosinca, na *Nikoldan*. Ophod u kojem se pjevaju te pjesme naziva se *veseljanje*. Vid Vukasović Vuletić u članku *Božić u Račišćim (O. Korčula)* navodi da je narod pjevao: *Božić zove s onu stranu: Prevedite me . . . Kolendo, kolendo, / U Božiću tri nožića – Veselo, veselo*. Tamošnji su žitelji podrijetlom iz Hercegovine, a pobjegli su od

baštini, uz muku Isusovu, posebno mjesto zauzimaju dijaloške Gospine lamentacije u kojima Gospi dolaze sveti Pero i Nikola:

*Sjedi Gospa pokraj mora,
na onoj ploči od mramora,
otud ide brod mornara.
Slavna Gospa prigovara:
„Što je tebi slavna Gospe
Prste lomiš, suze roniš?“
„Prođite me se Božji sveci,
sveti Pero i Nikola.
Ja imadoh sinka jedinka,
na muke ga udariše,
po kalu ga povaljaše,
iz kala ga izvadiše,
slavnu krunu na nj staviše!
Kad trnovu krunu sviše,
na glavu mu postaviše,
nabiše je sa svih strana,
da mu da mu dođe do moždana.“⁶⁵*

U sljedećoj pjesmi sveti Pero crkvu gradi u koju dolazi Isus i misu govori, a sveti Pero i Nikola duše su podmirivali:

*Sveti Pero crkvu gradi,
ni na nebu, ni na zemlji,
u oblacim, na ograncim.
Tu je Isus dolazio,
svetu misu govorio.
Cilom svitu i doteče i priteče,
svetom Petru i Nikoli
niti doteče niti priteče.
Oni su se zabavili
dok su duše podmirili.*

---

osmanskoga terora 1672. godine. Odjeci veseljanja nalaze se i u Studencima kod Ljubuškoga, a što je razvidno iz stiha: *Božić nam je, drago nam je, veselo, veselo*. Župnik u župi Ravno, pomoćni biskup Vrhbosanski (u vrijeme legendarnog nadbiskupa Josipa Stadlera) i splitsko – makarskog nadbiskupa, sakupljača i zapisivača narodnoga blaga, Vice (Vinko) Palunko zapisao je od 1860. do 1871. godine u Šipanu, Hercegovini i Popovu 221 pjesmu među kojima je i šesnaest veselarskih pjesama. Kao što je u koledarskim tako je i u veselarskim pjesmama raznovrstan motivski svijet. Neke se pjesme mogu uvrstiti u mitske lirske pjesme.

⁶⁵ Mariji Raguž 2003. godine kazivale su: Zora Raguž (djev. Marijanović, 1932.), Anđa Raguž (1922.), pok. Mara Pažin (1914-2003), pok. Ana Vujnović (1910-2005). FF MO, sv. 2008., D.

*Sve im duše u raj došle,
a tri duše ne mogaše.
Jedna duša ne mogaše
što starijeg ne poštovaše.
Druga duša ne mogaše
što krivo govoriše.
Treća duša ne mogaše
što tuđe prifaćaše.*⁶⁶

Ukoliko bi u obitelji, u Svinišću, netko imao pomorca uoči Svetog Nikole bi postio. Molilo se svetom Nikoli, a jedna od molitva je:

*Jedan očinaš na čast svetog Nikole putnika,
koji čuva na putu i moru,
da tako čuva nas i našu obitelj.
Kud god odili, zdravo prolazili
i svojoj kući sritno dolazili“.*⁶⁷

U Vinovu Gornjem baka je svojoj unuci spjevala pučku pjesmu:

*Dobri sveti Nikola,
ti darivaš dicu,
dar za mene stavi
u jednu čizmicu.
Ja sam mala djevojčica,
čizmica je mala,
da me pitaš - što najviše volim,
ja bi kazat znala:
„Popni se visoko,
gori na vri brijega
i donesi čizmicu
jednu punu snijega.
Ali nema potrebe
da se vele mučiš,
donesi mi ono
što ti odlučiš.“*⁶⁸

---

⁶⁶ Zapisao sam 1996. godine na Gmićima u Rami. Kazala mi je Jela Lovrić, djev. Ostojić, rođ. 1938. godine. Pjesmu sam slušao i u Hutovu i Trebimlji. VI. rkp. zb., sv. 1996.

⁶⁷ Ana Tafra zapisala je 2013. godine. Kazala joj je spomenuta Marija Sovulj. FF ST, sv. 2013., Z.

⁶⁸ Jelena Dželalija zapisala je 5. kolovoza 2013. godine. Kazala joj je Mara Ivić, djev. Ivić, rođ. 1934. u Vinovu Gornjem. Kazivačica je pjesmu posvetila svojoj unuci koja živi u Splitu. Rkp. FF ST, sv. 2013. D.

Svetom Nikoli Putniku utječe se: da čuva na umrlom danku, na mrkoj noći, na mutnoj vodi, na svakom strašnom mjestu, da nas zakloni od svake nezgode, teška duga, hrđava druga, napasti ljudske i napasti paklene:

*Sveti Niko Putniče,
Božji ugodniče,
koji putujes na brodu,
na vodu na ustanku,
na umrlom danku,
na mrkoj noći,
na mutnoj vodi,
na svakom strašnom mjestu,
svake nezgode nas zakloni,
teška duga, hrđava druga,
napasti ljudske, napasti paklene,
oslobodi ti nas Gospodine.⁶⁹*

U toj pjesmi anafore u 4., 5., 6., 7. i 8. stihu, te višestruke rime pjesmi daju ritmičnost i harmoničnost.

U svakodnevним molitvama Hrvati katolici u svojim preporukama mole se svetom Nikoli za putnike, bolesnike, nevoljnike, utamničenike:

*Oćemo reći jedan Očenaš, Zdravomariju, Slava Ocu,
svetom Nikoli Putniku za sve putnike, bolesnike, nevoljnike,
utamničenike da putnici zdravo i veselo svojim kućama doju,
bolesnicima dadne oblakšicu, a iz tamnice da i' pusti.
Sveti Nikola u pomoći nam budi!⁷⁰*

Vjernici u broćanskom kraju preporučaju se: svetom Trojstvu nerazdijeljenom, svetom Stipanu, svetom Anti, te svetom Nikoli Putniku za sve putnike, bolesnike i vojnike:

*Na čast Svetom trojstvu nerazdijeljenom,
koje se nikada ne razdiljuje,
nami svetu i slavnu sreću podiljuje.
Na čast svetoga Stipana
zaštitnika i obranitelja naše župe,
da nas štiti i obrani
od svakog zla i napasti,
a naručito od grija smrtnoga.
Na čast svetog Ante*

---

⁶⁹ Dajana Vukojević 2010. Kazala mi Antonija Vukojević rođena 1935. god. u Hutovu. Rkp. FF MO, sv. 2010. D.

⁷⁰ Božana Ostojić 2006. Anđe Ostojić djev. Žutić, rođ. 1932. godine. Rkp. FF MO, sv. 2006. D.

*za umnožavanje i uzdržavanje
našeg blaga i našega ajvana,
da ne bude nikakve štete ni zija,na,
ni nami ni našem ajvanu.
Na čast svetog Nikole Putnika,
za sve putnike, bolesnike i vojnike,
da svi putnici zdravo kući dođu,
a bolesnici zdravlje zadobiju;
na čast Bogu i Blaženoj Gospi,
za poglavare puka kršćanskoga
da ih Bog pokripi u njihovoj teškoj službi.⁷¹*

Hrvatski katolički puk utječe se svetom Nikoli Putniku *da Bog
dadne putnicim zdravlje i veselje, bolesnicim kripost i lakost:*

*Jedan Očinaš, Zdravomariju i Slava Ocu
na čast svetog Nikole Putnika,
da Bog dadne putnicim zdravlje i veselje,
bolesnicim kripost i lakost.⁷²*

U Splitu su svetom Nikoli posvećene dvije crkve, Sveti Mikula u Velom Varošu i Sveti Nikola na Marjanu⁷³. Za vrijeme austrijske vlasti vojska se služila četiri godine. Kada su Splitski išli služiti mornaricu odlazili su pomoliti se svetom Nikoli na *Merjan*, te u crkvu Gospe od Pojišana.⁷⁴ Na blagdan Svetog Mikule pomorci bi došli u Split slušati mise i život svetog Nikole. Iza mise bi se pričestili i molili svetog Nikolu *da jin bude upomoć kad učini nevrime s lebićadon i garbinadon da se ne utopu.*⁷⁵

5.1. Versificirana legenda

U Kaštelu Starom na blagdan Svetog Nikole pjeva se pjesma:

*Dan svečani nam prosiva,
u kom Mikula Blaženi
svit ostavivši himbeni,*

⁷¹ Tina Barbarić zapisala je lipnja 2007. god. u Barbarićima, zaseoku Dragičine kod Čitluka, a kazala joj je Ruža Barbarić (rođ. 1942. g. u Barbarićima). Rkp. FF MO, sv. 2007. S.

⁷² Zapisao sam 1997. godine u Čitluku. VI. rkp. zb., sv. 1997.

⁷³ Crkvice Svetog Nikole na Marjanu obnovljena je 1919. godine. Od tada se na svečev dan organizira slavlje i kod te crkvice.

⁷⁴ Spomenuti Perislav Petrić (rođ. 1920. u Splitu) kazao je Marini Jurišić u Splitu 2010. godine. Rkp. FF ST, sv. 2011., D.

⁷⁵ Spomenuti Duje Reić u Splitu je 2010. godine prlpovijedao Dariji Matošić. Rkp. FF ST, sv. 2010. Z.

nebesku slavu uživa.

*U strahu Božjem stojeći,
jošće od svoje mladosti,
zlamen pokaza svetosti,
dila Duhovna slideći.*

*Biskup od grada Mirea,
pastira dilo izvarši,
raskoš svita potarvši,
višnji je život požeja.*

*Učini mnoga čudesa,
Bog svemogući po njemu,
videć ga izvarsna u svemu,
poda mu milost s Nebesa!*

*On bo po moru hoti doć,
slobodit ki no ginjahu,
ki milost višnjju pitahu,
Mikulu zovuć u pomoć!*

*Puk svoj nasiti pšenicom,
od glada kada ginjahu,
u gradu kruha nimahu,
providi Božjom desnicom!*

*Jošće tri muža pohodi,
suđeni na smart ki bihu,
uzroka smarti nimihu,
dobri nji pastir slobodi!*

*Ocu kti Sina podati,
tad sužanstvu ki staše,
blagdan njegov spominjaše,
s časom u ruci, povrati!*

*Divice s griha odvrati,
koje tijahu bluditi,
zlata kti njim podiliti,
neka se mogu udati!*

*Mnoga čudesa ostala,
po njemu su se činili,
mnogi su to svidočili,
kako su se dilovala!*

*Svi njega skupno molimo,
da i nam gori pripravi,
stanje u vičnjoj daržavi,
kad se odovle dilimo!*

*Dostojne fale vratimo,
Bogu našem u vike,
komu no nije prilike,
Jednoga u Trojstvu slavimo!
Amen.⁷⁶*

Dvanaest navedenih katrena komponirano je obgrljenom rimom: *abba, cddc, effe* itd. Već u drugom katrenu navodi se da je sveti Nikola još od svoje mladosti pokazivao znamen svetosti. Nadalje stihovi kazuju da je sveti Nikola kao biskup Myre izvršio djelo pastira i stekao vječni život. U navedenoj versificiranoj legendi lirskim osmercima opjevana su čuda koja su se dogodila po zagovoru svetog Nikole: spašavanje onih koji su ginuli na moru, oslobođenje tri vojnika, spas djevica od bluda. Ta su čuda u suglasju s legendama o svetom Nikoli. U šestom katrenu stihovi su o svetom Nikoli koji je spasio puk koji je u gradu umirao ne imajući pšenice. Koliko je poznato ta se legenda nigdje drugdje ne spominje.

6. Zavjetna svetišta

Vjerojatno svaki pomorac u sebi nosi prastaru legendu o svetome Nikoli, njegovom hodočašću u Svetu Zemlju i onog trenutka kada je umirio olujno more, spativši posadu. Lik svetoga Nikole, zaštitnika pomoraca i putnika nalazi se u crkvama mnogobrojnih luka diljem svijeta. Njemu u čast sagrađena su brojna zavjetna svetišta.

Crkva svetog Nikole u Prahuljama kod Nina sagrađena je u 11. stoljeću a veoma je važnu ulogu imala za hrvatske kraljeve i povijest kraljevskoga grada Nina.

Župa svetog Nikole biskupa ustanovljena je u mjestu Bistra⁷⁷ oko 1209. godine, a župna crkva sagrađena je 1631.

Crkva svetog Nikole nalazi se u dubrovačkoj povijesnoj jezgri na lokalitetu Prijeko, a spominje se u zaključcima Statuta iz 1296. godine (v. Peković, 1994).

U 14. stoljeću u Starom Gradu na Hvaru spominje se „ecclesia sancti Nikolai Civitatis Veteris“. Današnja crkva svetog Nikole (Mikule) sagrađena je 1485. godine, a dograđena je u 16. stoljeću. Crkva svetog *Mikule* u Starom Gradu na Hvaru, bogata je legendama, zavjetima i

---

⁷⁶ Ivana Bašić zapisala je 1. svibnja 2011. u Kaštel Starom. Kazala joj je Anka Bašić, djev. Mornar rođ. 1930. u Kaštel Štafiliću. Rkp. FF ST, sv. 2011. D.

⁷⁷ Bistra je općina koja se nalazi sa sjeverne strane Sljemena podno Medvednice, a od Zagreba je udaljena 22 kilometra.

običajima. Osim zavjetnih slika i drvenih maketa u crkvi počiva Bračanka Lukrecija, koja se dala zazidati u svojoj dvadeset petoj godini u istočni zid crkve. Pučani su je nazivali *picokara* i pružali su joj oskudnu hranu trideset pet godina. Unutrašnjost crkve krase deset drvenih kipova apostola u prirodnoj visini. Kipovi su rad Mlečanina Francesca Ciabatta iz 17. stoljeća. Nedostatak dva apostola obavijen je koprenom predaje prema kojoj su mornari vraćajući se iz Italije s 12 kipova, zbog jake oluje bili prisiljeni zadržati se u Malom Lošinju. Ostali su bez vina i hrane i odlučili su se za malo hrane i *barsata* (loše vino) založiti dva kipa koja su procijenili najmanje važnima. Nakon izgradnje crkva je dobila svoju bratovštinu. Bratovština je ukinuta, ali njeni poklonici još uvijek čuvaju običaj spaljivanja barke i održavanja procesije na blagdan Svetog *Mikule*.⁷⁸

U Baškoj Vodi vjernici oduvijek javno ispovijedaju svoju vjeru u Boga, vjernost Crkvi i nebeskom zaštitniku svetom Nikoli, biskupu i zaštitniku putnika, mornara i ribara. Iz Baške Vode uvijek je bilo putnika i mornara. Danas mladi nastavljaju pomorsku tradiciju i idu u pomorske škole. Zato i ovdašnji vjernici časte svoga nebeskog zaštitnika svetog Nikolu, komu je u čast podignuta mjesna crkva⁷⁹, a 1998. postavljen njegov kip na maloj Đigi. Na svečev blagdan, u župi se održava svečana procesija u kojoj sudjeluju i mladi i stari. Za vrijeme komunističkog sustava bilo je pokušaja zabrane procesije, ali u tome vlasti nisu uspjele.⁸⁰

Donjaci i svi Šoltani oduvijek su bili upućeni na more pa ne čudi da su posebno vezani uz svetoga Mikulu, zaštitnika pomoraca i putnika. Na putu prema Donjoj Krušici, najbližoj uvali, sagrađena je kapelica posvećena svetome Mikuli. Nju je 1928. sagradio pokojni Andrija Blagaić. S tog je mjesta Andrija gledao kako su neki njegovi išli gajetom, vjerojatno u Trogir kad ih je zahvatilo nevirijeme. Tada se zavjetovao svetome Mikuli da će na tom mjestu sagrađiti kapelicu ako ovi sigurno doplove. Nevrijeme se razišlo, ovi su sretno stigli, a Andrija

---

⁷⁸ Martina Lovrić zapisala je 2009. godine prema kazivanju kazivača Ive Kazanova, rođenog 1945.g. u Vrbovskoj, a živi u Starom Gradu. Rkp. FF ST, sv. 2009., S. Vidi: www.farosweb.hr/arhiva.svmikula.htm.

⁷⁹ Crkva svetog Nikole u Baškoj Vodi sagrađena je 19. st. Godine 1872. počelo se s gradnjom, ali se dovršilo tek 1889. godine. Crkvu su gradili domaći majstori iz Makarske. Crkva je podignuta u neoromantici. Na pročelju je zvonik na preslicu a ispod njega je bio sat. Na zvoniku su bila dva zvona. Veliko zvono je u Prvom svjetskom ratu rekvirirano, ali je 1926. god. nabavljeno novo, a drugo je iz 1893. godine. Godine 1927. crkva je popravljena. Tada je obojena unutrašnjost i na stropu naslikan sv. Nikola, koji se čuva nakon obnove unutrašnjosti crkve. Crkveno pjevalište postavljeno je od drveta, ali je 1971. Godine zamijenjeno betonskim. Mramorne pločice postavio je fra Berislav Nikić. Kamene oltare s ulomcima od mramora izradio je klesar Ante Frank iz Splita, a veliki oltar završio je 1936. godine.

⁸⁰ Anđela Divić zapisala je 2009. godine u Baškoj Vodi. Rkp. FF ST, sv. 2009. S.

je sagradio kapelicu. Običaj je da svatko koga put nanese kraj kapelice zastane, prekrsti se i kratko se pomoli: *Sveti Mikula putniče, pomози nas na moru i na kraju i na svakom mistu.*⁸¹

U Rogoznici u uvali Loznice (danas Lozica) nalazi se crkvice svetog Nikole koja potječe iz 14. stoljeća. Ta crkva bila je župna crkva tog vremena, a uz nju se nalazi i grobište iz tog vremena. Na jednoj od nadgrobnih ploča je datum 5. III. MCCC, a to je dokaz da je područje naseljeno još od početka 13. stoljeća.

U Žuljanima na Pelješcu 1630. godine sagrađena je kapela svetog Nikole. Ta kapela je izvan uporabe. Iznad naselja na brdu Vrsi nalaze se ostatci naselja i temelji stare crkvice svetog Nikole.

U Koprivnici župna crkva posvećena je svetom Nikoli. Crkva se ističe visokim zvonikom, a potječe iz 17. stoljeća. U 19. stoljeću crkva je dobila svoj današnji izgled. Uz nju je sagrađen župni dvor na kojemu je kasnorenesansna nadgrobna ploča.

***

Svetom Nikoli biskupu u Republici Hrvatskoj posvećene su župe: Stenjevac II u Zagrebu, Čakovec, Metković, Šibenik – Mandalina, Čunski⁸², Krnjevo (Rijeka), Pazin, Bajagić (kod Obrovca), Čilipi, Varaždin, Krapini, Vinkovci, Žumberak, Jastrebarsko, Donja Zelina, Pleternica, Hrvatska Kostajnica, Gajnice, Jasenovac, Udbina, Slunj, Sikirevci, Ogulin, Gušće (Sisačko-Moslavačkoj županiji), Kistanje i dr.

7. Toponimi, krematonim

Murter je, prema živoj tradiciji, dobio ime po uvali *Murtar* koja se danas naziva *Uvala svetog Nikole*. U toj uvali je i crkvice svetog Nikole sagrađena u 15. stoljeću.

Sveti Mikula je selo u Gradišću. Prema Povelji iz 1558. godine prvi Hrvati nastanili su to selo 23. travnja 1545. godine. U Povelji su spomenuta imena prvih dvadeset Hrvata doseljenika među kojima su bili Damšići, Stanšići i Šostarići. Nema sumnje da su Hrvati s Jadrana ondje pobjegli od Turaka. Danas u tom selu nema Hrvata.⁸³

Kult svetog Nikole svjedoči i krematonim *Tvrđava svetog Nikole*. Tu su tvrđavu Šibenčani izgradili na ulazu u Kanal svetog Ante u 16. stoljeću zbog bolje zaštite Šibenika s morske strane. Turci su u više navrata bezuspješno pokušavali osvojiti Šibenik. Mnogi žitelji Šibenika često spominju da su i same Šibenčanke sudjelovale u borbi protiv Turaka koristeći svoju ljepotu. Živa je šibenska tradicija da bi djevojke hrabro došle do crte bojišnice te počele dizati svoje haljine. Kada bi namamile turske vojnike vješto bi ih zalile vrućim uljem. Šibenčani

⁸¹ Vesni Kalebić kazala studenom 2009. godine u Donjem Selu na Šolti spomenuta Nediljka Blagaić. Rkp. FF ST, sv. 2009. D.

⁸² Čunski je mjesto 8 kilometara udaljeno od Malog Lošinja.

⁸³ <http://volksgruppenv1.orf.at/hrvati/okolonaokolo/stories/46999.html> (3. svibnja 2014.).

vjeruju da upravo od tada kruži poslovice: *Čuvaj se senjske bure i šibenske cure.*

***

Otok Sveti Nikola nalazi se kod Budve. Na tom otoku se nalazi Crkva svetog Nikole.

Mikołajki je grad u sjeveroistočnoj Poljskoj, a ime baštini prema svetom Nikoli. U Poljskoj blagdan Svetog Nikole zove se Mikołajki. Roditelji darivaju djecu i ostavljaju simbolične poklone u njihovim čizmama. Ukoliko dijete nije bilo ljubazno, onda dobiva krumpir ili ljuske od jaja. U nekim gradovima u Poljskoj sveti Nikola nazivan je još Gwiazdor. Blagdan svetoga Nikole ima obiteljski karakter i slavi se u radosti.⁸⁴

Zaključak

Tradicija štovanja svetoga Nikole u Hrvata relativno je mlada. Prema pričama informanata na terenu nikolinjski običaji i ophodi među Hrvatima pojavili su se nakon Prvog svjetskog rata. Ti su običaji usvojeni iz srednje Europe. Međutim, usmene lirске pjesme o svetom Nikoli, molitve i preporuke tome svecu, zavjetna svetišta, kao i toponimi koji baštine ime po svetom Nikoli drevnoga su postanja.

Navedeni i multidisciplinarno interpretirani primjeri: legendi, običaja, ophoda, usmenih lirskih vjerskih pjesama i molitvi, kao i zavjetna svetišta te toponimi nazvani po svetom Nikoli, zorno svjedoče duboku ukorijenjenost hrvatske hagiografske baštine u zapadno-europsku kulturu i civilizaciju.

Budući da je blagdan Svetog Nikole u adventu, a to razdoblje obilježavaju darivanja i na blagdane: Djetinjaca, Svete Lucije, Materica, Očiča, Božiča, Nove godine; blagdan Svetoga Nikole karakteriziraju darivanje poslušne i dobre djece, a kažnjavanje zločeste i neposlušne djece. Taj običaj kao i nikolinjski ophodi imaju didaktičnu i društvenu funkciju.

U katoličkoj hagiografskoj baštini sveti Nikola je zaštitnik: djece, pomoraca, djevojaka, siromaha, studenata, farmaceuta, pekara, ribara, zatvorenika, trgovaca, putnika, vlakovođa, traktorista, motorista, biciklista, bolesnika, umirućih. Stoga Hrvati u čast toga svetca priređuju velika slavlja; grade zavjetna svetišta; pripovijedaju legende i usmene lirске pjesme; upućuju molitve i utječu se pod zaštitu svetoga Nikole. Neke od tih legendi, usmeno-lirskih svetačkih pjesama i molitava imaju antologijsku vrijednost. Sveti Nikola se sa svetim Perom spominje i u Gospinim lamentacijama. U usmenoj je komunikaciji i prenje u kojem je sveti Nikola, na Gospinu molbu, sagradio brod i pobijedio đavola. U lirskoj minijaturi gradišćanskih Hrvata leit motiv je rođenje Spasitelja. Dok sveti Mikula tvrdo spava njemu dolazi anđeo, budi ga, šalje u

---

⁸⁴ Split, 2013. godine, Marta Suchomska. VI. rkp. zb., sv. 2013.

šumicu da odsječe *jelvicu* i napravi *zipčicu* jer će Marija roditi našega Spasitelja.

U mnogim primorskim i otočnim mjestima tradicionalno se na blagdan svetoga Nikole spaljuje stara barka. Pepelom od spaljene barke posipa se paluba nove barke. Taj obred svoje postanje baštini još od mnogobožačkih vremena, a ima apotropejski karakter.

RJEČNIK

balat – plesati

baškotin – slatki, suhi kruh

blazinja – jastuk

bljuza – košulja

bonde strane

botilja – posuda za vino

botiljun – veća posuda za vina

braga – stolarska stega

bumbak – pamuk

bur – bor

brud - brod

colav, cotav – šepav

ćaporat - hvatati

deletat – naučiti, poučiti

dotrina – vjeronauk

džabe – uzalud

đaka – jakna

fôra – prošla, gotova (zima)

fortuna – nevirijeme

fritule – vrsta uštipaka

gariful – karanfil

grandaj – škrapa uz more

gre – ide

grundal – rubna kamena greda kojom počinje krov

huda – zla

izvanje – smjer, prema južnoj strani Šolte *dederento*, na sjevernu stranu Šolte

izuvijati – pripovijedati na dugo i široko, izmišljati

jemat – imati

joče – jauče

lampadina – svjetiljka na baterije
lampat – sijevati
lancun – plahta
lašćina – olakšanje, u navedenom kontekstu lakša smrt

maraština – vrsta loze, odnosno vina
meja – suhozid koji služi kao međa
mendule – bademi
meštar, meštrovica – učitelj, učiteljica
metdan – megdan, dvoboj
moguć – koji ima moći

nagladiti – naoštriti (britvu)
nana – majka
nikor – nitko

obujena – obuvjena
ogonj – oganj, plamen

ponistra – prozor
portatina – nosiljka
pošešat – izluditi
potajat se – pritajiti se
prnjaci – svatovi
pršurate – vrsta uštipaka
provrtace – vrsta uštipaka

rozarij – krunica
rumunija – hodočašće

skula – škola, gradivo
slavić – slavuj
sridadne – sredinom dana
stinj – fitilj od voštanice
svitnjak – krijes

škafetin – ladica
škrđajke – čegrtaljke
šotić – vrsta plesa
špijat – tužiti
šufit – tavan

tesla – sjekira
timun – kormilo
toder – tamo
tote – tu
tovar – magarac
trefit, trevit – sresti

vapor – brod

zlamen – znak

zlamenovat se – prekrstiti se

zezinati (žežinjati) – strogi post pred velike blagdane, post u kojem se blaguje samo kruh i pije voda, a najčešće se ne blaguje ni kruh niti pije voda, prema: ieunum, ii, n. (lat.) post; ieunus, adi. (lat.) žalostan, gladan.

žejud – žir

žežin - uoči

Izvori i literatura

BADURINA, Anđelko (pr.) (1990): *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva i Uvod u ikonologiju Radovana Ivančevića*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.

FURČIĆ, Ivo (1980): *Narodno stvaralaštvo šibenskoga područja, I, Šibensko otočje*. Šibenik: Muzej grada Šibenika.

FURČIĆ, Ivo (1988): *Narodno stvaralaštvo šibenskoga područja, III, Mjesta u šibenskom zaleđu*. Šibenik: Muzej grada Šibenika.

GAVAZZI, Milovan (1991): *Godina dana hrvatskih narodnih običaja, III* izdanje. Zagreb: Hrvatski Sabor kulture.

JAKOB od Voragine, *Legenda aurea* volume 2. (siječanj 2001.) (siječanj 2001.) <http://www.fordham.edu/halsall/basis/goldenlegend/GoldenLegend-Volume2.asp> (14. svibnja 2014.)

MLAČ, Krešimir (1972): *Zlatna knjiga hrvatske narodne lirike*. Zagreb: MH.

PEKOVIĆ, Željko (1994): Crkva Sv. Nikole u Prijekom, *Starohrvatska prosvjeta* Vol. III, No. 21, 159-170.

PULJIĆ, Ivica (1994): *Izbor iz religioznog stvaralaštva // Hutovo*. Mostar: Biskupski ordinarijat Mostar.

RIHTMAN-AUGUŠTIN, Dunja (1995): *Knjiga o Božiću, Božić i božićni običaji u hrvatskoj narodnoj kulturi*. Zagreb: Golden marketing.

Rkp. FF ST (Rukopisne zbirke Katedre za Hrvatsku usmenu književnost, Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu). Rkp. FF MO (Rukopisne zbirke Katedre za Hrvatsku usmenu književnost, Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Mostaru). Te su rukopisne zbirke nastale kao rezultat izvornih terenskih zapisa studenata kojima sam bio mentorom pri izradi seminarskih, završnih i diplomskih radova iz *Hrvatske usmene književnosti i Hrvatske tradicijske kulture u europskom kontekstu*. (Oznaka D - znači diplomski rad, Z - znači završni rad, S - označava seminarski rad.) VI. rkp. zb. (Vlastita rukopisna zbirka.)

BISHOP SAINT NICHOLAS IN CROAT'S HAGIOGRAPHIC HERITAGE

(Summary)

Life of Saint Nicholas has been accompanied by legends ever since he was born. Saint Nicholas is the patron saint of children, seamen, unwed girls, paupers, students, pharmacists, bakers, fishermen, candle makers, masons, merchants, weavers, prisoners, passengers, sick and dying people.

Saint Nicholas feast day in Croats' hagiographic heritage is characterized by presentation of gifts to children, Saint Nicholas' processions (Nikolinjski ophodi) – visitations by a person dressed as Saint Nicholas in bishop's robe with a stick and krampus (the Devil) with a basket, chains, a switch and similar things, so that they award good and punish naughty children, from one home to another. Croats, also, organize celebrations and processions in Saint Nicholas' honor. Ancient pre-Christian boat incineration customs have been Christianized by Croats and preserved up to our days. The Saint Nicholas cult in Croats' hagiographic heritage is witnessed by oral lyrical poems about Saint Nicholas, prayers, votive shrines and toponyms that inherit their name after the legend about Saint Nicholas. In legends, oral lyrical poems and prayers sea is a common leit motif. In this paper, sea is mentioned 87 times.

However, in Croatian scientific literature the Saint Nicholas cult is insufficiently researched. Therefore, the paper lists and multidisciplinary interprets about seventy examples of customs, rituals, oral lyrical poems and prayers to Saint Nicholas. Some votive shrines and toponyms that inherit their names from Saint Nicholas are also listed. About sixty of these examples are modern records which were written down from 1996th to 2014th.

Key words: legends, sea, giving gifts to children, processions, celebrations, poems, prayers.

(Translated by Marko Dragić)